

KORTRAPPORT FRA KONFERANSEN

# *KVINNELIV I NORD -97*



KVINNEUNIVERSITETET NORD  
8066 NORDFOLD  
AUGUST 1997

Nordfold 28. aug.1997

## KORTRAPPORT

Kvinneuniversitetet Nord legger med dette fram en kortrapport fra konferansen Kvinneliv i Nord - Tromsø 21 - 24 juni 1997.

En større konferanserapport er under utarbeidelse og planlegges å være ferdig i løpet av 1997. Den vil bli utgitt både på norsk og engelsk.

Vennlig hilsen

Berit Woie Berg (sign.)  
Daglig leder av Kvinneuniversitetet Nord

  
Marit Stemland  
leder for hovedkomitèen

# ***NORTHERN WOMEN - NORTHERN LIVES / KVINNELIV I NORD -97***

Second Circumpolar Conference Tromsø June 21 - 24 1997

Konferansen i Tromsø var en oppfølging av konferansen i Fairbanks i Alaska 1994, der vi ønsket å følge opp noen av utfordringene som den gang kom fram. I Fairbanks ble det blant annet oppsummert viktigheten av å fokusere på naturressursene som samfunnene i nordområdene er tuftet på og avhengige av, og i det perspektivet se hvordan utnyttelsen og forvaltningen av disse ressursene har betydning for livskvalitet og dagliglivet i områdene rundt Arktisk. Dette var bakgrunnen for valg av hovedtema for konferansen i år: ***Kvinnestrategier for natur og lokalsamfunn i Nord - naturbruk og ressursforvaltning sett fra kvinners ståsted.***

## **MÅLSETTING:**

- å være et møtested for kvinner med ulik erfaringsbakgrunn og ulik alder
- å synliggjøre kvinners erfaring og kunnskap om natur og ressurser i nordlige natursamfunn
- å utvikle strategier og handledyktighet blant kvinner som ønsker å bidra til bærekraftig naturbruk og bærekraftige samfunn i Nord
- å etablere en felles plattform og et felles forum for samarbeid og naturstrategi for kvinner i Nord
- å oppnå innflytelse i Arktisk Råd

## **MÅLGRUPPE:**

De som var interesserte i konferansens tema og spørsmål fra ulike samfunnsområder:

- Kvinner fra ulike organisasjoner og lokalsamfunn
- Forskere
- Politikere og byråkrater
- Urfolkskvinner
- Andre interesserte

## **ORGANISERING:**

Organisering av konferanseforberedelsene var lagt opp på følgende måte:

Kvinneuniversitetet Nord (KUN) var initiativtaker til konferansen og hadde ansvaret for finansiering og økonomi i tillegg til arbeidsgiveransvar. Senter for Kvinneforskning og kvinner i forskning (Kvinnforsk) var samarbeidspartner og ansvarlig for sekretariatsarbeid og den tekniske delen av konferansen. Prosjektleder ble ansatt fra sept.-96. Det ble opprettet hovedkomité, fagkomité, kulturkomité og programkomité.

\* Hovedkomitèen , bestående av tilsammen 7 kvinner som representerte KUN, Kvinnforsk, politikk, primærnæring , grasrotnivå og urfolk, hadde hovedansvaret for konferanseforberedelse og gjennomføring. Hovedkomitèen ble formelt nedsatt i Tromsø i januar 1996. Prosjektleder var sekretær for hovedkomitèen.

\* Fagkomitèen ble valgt av hovedkomitèen og bestod av 6 medlemmer som representerte primærnæringene, forskermiljøet ved Universitetet i Tromsø/Fiskerihøgskolen, helse og omsorgstjenesten, samiske miljøer og kvinnepolitiske fora. Fagkomitèen hadde ansvaret for det faglige innholdet i konferansen.

\* Kulturkomitèen ble valgt av hovedkomitèen og bestod av 5 medlemmer som representerte nordnorsk og samisk kulturliv. Kulturkomitèen hadde ansvaret for alle kulturelle innslag under både konferansen og de sosiale aktivitetene.

\* Programkomitèen ble opprettet i januar -97 og bestod av tre representanter fra hovedkomitèen , fagkomitèen og kulturkomitèen. Den hadde som oppgave å ferdigstille programmet for konferansen på grunnlag av fagkomitèens forslag, og i dette arbeidet integrere kultur og markedsføring for å få en helhetlig ramme og innhold på konferansen. Konferansen inngikk også et forpliktende samarbeid med arrangementet Arktisk Mat og Miljø om felles seminarer. Disse ble integrert i programmet.

Organisering av konferansen:

Konferansen hadde 230 deltakere fra de arktiske områdene Alaska, Canada, New Foundland, Grønland, Norge, Sverige, Finland og Russland. Deltakerne representerte grasrot, næringsliv, organisasjoner, politikk, byråkrati, administrasjon og forskning. Flere av deltakerne tilhørte urfolksgrupper.

Grunntanken bak organiseringen av selve konferansen var å gå fra det nære og konkrete via generaliseringer og debatt tilbake til det konkrete og lokale. Åpningstalerne tok utgangspunkt i enkeltkvinnens ståsted. Plenumsforedragene fulgte opp med langt mer generaliserte presentasjoner av kvinners liv, engasjement, visjoner og perspektiver. Seminarene formidlet innsikt og erfaring fra mange forskjellige synsvinkler, og verkstedene fulgte opp som diskusjonsgrupper med muligheter for andre innfallsvinkler til hovedtema.

Konferansen arrangerte også en åpen høring; *Kvinnestemmer i Arktis*. Her fokuserte deltakerne på rettigheter og tap av råderett over lokale ressurser. Et panel satt sammen av lokale og nasjonale politikere og fagfolk, samt representanter fra Barentssekretariatet og Conservation Union, observatør i Arktisk Råd, tok opp viktige sider både når det gjelder livsformer, leveveier, kultur og språk, utdanning og skolegang, råderett og stolthet, helse og livskvalitet. Høringen dannet grunnlag for Deklarasjonen som ble bearbeidet videre i verksted neste dag. Denne ble lagt frem i plenum og fikk tilslutning etter enkelte presiseringer og tilføyelser.

Tema og foredrag ble holdt i samsvar med programmet, med unntak av følgende innledere som enten ikke kom eller meldte avbud i løpet av de siste dagene før konferansen:

Natsiq Kango, Canada: « A gender Parity Proposal»

Beverly Hugo, Alaska: « Healing of the indigenuos communities»

Kurt Genrup, Sverige: « Food culture»

## MARKEDSFØRING

Det var ønsket fra hovedkomitèen at en egen gruppe skulle arbeide med markedsføring og informasjon. Dette viste seg å være vanskelig å få til, da de fleste av de som ble kontaktet ikke ønsket å jobbe i en komitè, men heller ønsket å bli gitt spesielle oppdrag, og da helst under selve konferansen.

First announcement var en enkel trykksak på engelsk som ble sendt ut fra Senter for kvinneforskning og kvinner i forskning fra mars -96 og ut sommeren, alt ettersom hovedkomitèen og sekretariatet registrerte muligheter og relevante målgrupper.

Det ble lagt mye arbeid i utforming og innhold i Second announcement, og denne ble sendt ut på norsk, engelsk og russisk til adresser samlet inn fra sekretariatet på Kvinnforsk. Tilsammen 4500 eksemplarer ble distribuert. Alle utsendinger vedr. Kvinneliv i Nord inneholdt dessuten informasjon om Arktisk Mat og Miljø.

Første pressemelding ble sendt ut til de største avisene i april-97. Den andre ble sendt i slutten av mai. Det ble også gitt intervjuer til avisene «Tromsøflaket», «Nordlandsposten» og «Nordlys». Leder for hovedkomitèen ble i tillegg intervjuet av NRK-Sameradioen, NRK-Troms og NRK- P1. 2 personer ble engasjert for å ivareta presse- og media-arbeidet under konferansen. Disse jobbet spesielt mot relevante tidsskrifter og mot journalisthøyskoler, i tillegg til lokale og nasjonale aviser.

Programmet ble laget etter samme mal som Second announcement, og ble trykket på norsk og engelsk. Den russiske utgaven ble denne gang skrevet på PC og kopiert opp.

## TILBAKEMELDINGER

Konferansearrangørene spurte jevnlig deltakerne under konferansen om tilbakemelding i forhold til både faglig innhold og organisering. Det ble ved en feiltakelse bare delt ut norske og russiske evalueringsskjema etter konferanseslutt. Engelske evalueringsskjema måtte derfor ettersendes. Mange av deltakerne ga muntlige tilbakemeldinger, alle de russiske ga skriftlige tilbakemeldinger, mens få norske og engelske deltakere ga skriftlige tilbakemeldinger. Hovedinnholdet i tilbakemeldingene har vært meget positive, spesielt er konferansens mangfold og helhetlige perspektiv fremhevet, likeledes spennende innfallsvinkler i innlegg og presentasjoner, muligheten til å møte og få kontakt med representanter fra så mange ulike samfunnsområder og kulturer, og fokuseringen på urfolksgruppers situasjon. Den kritiske tilbakemeldingen har mest omfattet tekniske og organisatoriske problem, og behovet for en enda mer utvidet tolketjeneste når representanter fra så mange ulike samfunnsområder og språk møtes.

## REGNSKAP

Se vedlagte reviderte regnskap.

**Rapport fra konferansen Kvinneliv i Nord '97 i  
Tromsø 21 -24. juni 1997**

**KVINNEUNIVERSITETET NORD**

1997

**Rapportens innhold:**

- 1. Forord**
- 2. Program**
- 3. Velkommen ved leder i hovedkomiteen, Marit Stemland**
- 4. Konferansen Kvinneliv i Nord '97**
  - A. Historikk**
  - B. Formål, tema og målgruppe**
  - C. Organisering**
- 5. Faglig innhold.**
  - A. Tema**
  - B. Integrering av fag og kultur**
  - C. Urfolksperspektivet på konferansen - urfolkskvinneres deltakelse**
  - D. Prosesser før og under konferansen**
- 6. Deklarasjonen**
- 7. Konferansens presentasjoner**
- 8. Oppsummering**
  - A. Erfaringer**
  - B. Oppfølging**
- 9. Oversikt over bidragsyttere**
  - A. Faglige bidrag**
  - B. Kulturelle bidrag**
- 10. Deltakerliste**

## 1. Forord

Når vi nå ser tilbake på arbeidet med konferansen Kvinneliv i Nord '97 ser vi at skulle vi ha oppfylt alle de gode intensjonene og idèene vi hadde, måtte vi ha brukt minst et år til med planlegging. Ettersom det ikke var realistisk, har vi sett det som viktig å formidle så mye som mulig i rapporten av de tankene og den ideologien som lå i bunnen i arbeidet med konferansen. Kapittelet om konferansens faglige innhold er derfor blitt omfattende. På vegne av hovedkomitèen vil jeg rette stor takk til Asbjørg Fyhn og Jorunn Eikjokk for dette bidraget til rapporten. Det er arrangørenes ønske og intensjon at det som kom fram under konferansen skal gripes fatt i og om mulig føres videre. Dette gjelder både nettverkssamarbeid, formidlingsarbeid og strategier for å få kvinner mer med i sentrale beslutningsfora og arenaer.

Samtidig må jeg få understreke at konferansen ikke ville blitt den samme uten den store innsats av så mange kvinner gjennom forberedelse, planlegging, deltakelse med presentasjoner, innlegg, erfaringer, tolking, formidling, praktisk tilrettelegging, produkter, utstillinger, mat og omsorg. En kjempestor klem til dere alle for den tid og energi dere bidro med for at konferansen kunne gjennomføres og bli vellykket.

En spesiell takk rettes også til Ragnhild Sandøy og Arktisk Mat og Miljø, uten det samarbeidet ville konferansen vært en dimensjon fattigere. Synliggjøring av matkultur og tradisjoner, av geografiske opprinnelser, av mangfoldet og kvalitetene i økologisk produsert mat og husflidsprodukter i Nord ble en vekkende og minnerik opplevelse.

Det gjenstår nå å vurdere om Kvinneliv i Nord bør følges opp med en ny konferanse, og i tilfelle hvordan og hvor denne kan gjennomføres. Dette vil måtte avgjøres av Kvinneuniversitetet Nord (KUN) og Senter for kvinneforskning og kvinner i forskning (Kvinnforsk) ved Universitetet i Tromsø. Muligens vil spørsmålet bli sett i sammenheng med og diskutert på Womens' Worlds' konferansen som Kvinnforsk står som arrangør for i Tromsø i juni '99. Vi i hovedkomitèen ser det som viktig at arbeidet følges opp, men på hvilken måte mener vi arrangørene må diskutere også ut fra de forslag til strategier som ble utarbeidet i konferansens verksteder. Vi ønsker lykke til og håper at vi også kan legge til; på gjensyn på neste Kvinneliv i Nord konferanse!

På vegne av hovedkomitèen

Marit Stemland  
leder



**Berit: takk til finansieringskilder**

**Finansieringskilder til konferansen «Kvinneliv i Nord- 97»:**

Utenriksdepartementet

Barentssekretariatet

Landbruksdepartementet

Miljøverndepartementet

Norges Forskningsråd

Fiskerinæringens kvinneutvalg

Fylkesmannen i Nordland, Landbruksavd.

Fylkesmannen i Troms. Landbruksavd.

Finnmark Fylkeskommune

Troms Fylkeskommune

Nordland Fylkeskommune

Tromsø kommune

Universitetet i Tromsø

Norges Råfisklag

## **2. Program**

Program for konferansen Kvinneliv i Nord 97, Tromsø 21-24 juni 1997.

**Lørdag 21.juni 1997**

**Kl. 11.00- 16.00 Registrering av deltakerne på Kvinneliv i Nord'97**

Formiddag: Bli kjent med byen- oppleve og delta på lørdagens Arktisk Mat & Miljø marked.

**KL. 17.00- 20.00. ÅPNING AV KVINNELIV I NORD '97 I KULTURHUSET**

Konferansier Silja Somby.

Velkommen til Kvinneliv i Nord ved leder for Hovedkomiteen Marit Stemland

Velkommen til Tromsø ved ordfører Alfhild Yttergård

Prolog ved Rauni Magga Lukkari

Åpningstaler:

Bedriftsleder Mathilde Karlsen, Husøy. Norge

President, Alaska federation of Natives, Julie Kitka, Alaska

Ungdomsrepresentant Synnøve Konglevoll

Kulturinnslag:

Circumpolare Søstre

Majmbawa dansegruppe fra Nenets Autonome Område

**KL. 20.00 Mottagelse i kulturhuset**

**Søndag 22.juni 1997**

**Kl. 9.00-10.00 Registrering**

**Kl. 10.00-12.45 PLENUMSSESJON: Naturen- det materielle grunnlaget for kultur og samfunn i Nord**

**Kl. 10.00- 10.30. Velkommen**

Tove Bull, rektor ved Universitetet i Tromsø

Dikt av Marion Palmer

**Kl. 10.30 - 11.30. Kvinner, det gode liv- naturressurser og naturbaserte næringer i Nordområdene.**

Aina Edelman, rådgiver Norges Naturvernforbund, Norge

Maria Pogodaeva, Verdensunionen for reindriftsfolk, Sahka Republikken

I seminaret presenteres og drøftes helsemessige aspekter ved de omformingene som finner sted i ulike lokalsamfunn i nordområdene. Hvilke utfordringer står vi kvinner overfor og hva kan vi dele av kunnskap og erfaringer?

#### **Seminar 4: Mattradisjoner i verdens nordområder**

Arrangeres i samarbeid med Arktisk Mat & Miljø

Seminarleder Vibeke Torp, Norge

Innledere: Astrid Riddervold, Norge: «Matkultur i nordlige kystsamfunn»

Laila Spiik Skaltje, Sverige: «Samisk matkultur og samisk mattradisjon»

Galina Gvozdeva, Novosibirsk: «Food production and preparation in the life of West Siberian Rural Women»

Tatjana K. Sleptsova, Jakutia: «Kvinner, mat og husholdsøkonomi»

Seminaret viser mangfoldet i mattradisjoner i Nord, hvordan disse har betydning for kultur og identitet, og hvilken betydning tradisjonell kunnskap om råstoffene har for kosthold og helse. Sentralt står også endringer i matproduksjon og matvaner i nordområdene.

#### **Kl. 16.00- 17.00 Åpning av utstillinger**

Kvinneliv i Nord..... I ord og bilder, kunst og husflid

#### **Kl. 17.00-18.30 Parallele strategiverksteder**

**Verksted 1: Kvinnestrategier for naturbruk i Arktisk / Lokal og regional Agenda 21.**

Leder: Evenlyn Hurwich, USA og Terese Nyborg, Norge/Sverige

Drøfting og utarbeiding av strategier for en lokal og regional Agenda 21 i arktiske lokalsamfunn og i nordområdene som sådan.

**Verksted 2: Kvinnestrategier for bedre tilgang til og kontroll over lokale ressurser**

Leder: Barbara Neis, Canada

Drøfting og utarbeiding av strategier for nordområdene som bygger på kvinners kunnskaper og som ivaretar kvinners næringsmessige og politiske interesser i forvaltningen av naturressursene.

**Verksted 3: Livskvalitet og helse- « Alternative health- healing the Community»**

Ledere: Kaarina Kailo og Raja Warkentin, Canada

Presentasjon av healing tradisjoner i nordområdene slik vi finner dem i myter, litteratur og praksis.

Drøfting av betydning og potensiale i dag.

**Verksted 4: Matproduksjon, matforsyning og lokalsamfunn i Arktis**

Ledere: Mariette Korsrud og Hanne Nilsen, Norge

Drøfting og utarbeiding av felles strategier knyttet til primærnæringer, matproduksjon, matvaresikkerhet og forsyningspolitikk i Nord. Alternative modeller for økonomi og ressursforvaltning.

**Seminar 1: Kvinneliv i endring- makt og innflytelse i nordområdene**

Seminarledere: Siri Gerrard, Marit Aure og Liv Torill Pettersen, Norge

Hovedtema er kvinners situasjon og utviklingsmuligheter innenfor hushold, lokalsamfunn og politikk i de cirkumpolare områdene. Forholdet mellom kjønn, naturressurser, levemåter og politikk står her sentralt.

**Seminar 2: Kvinner og helse- Kvinners helseforvaltning; kvinnekunnskap og kvinneansvar**

Seminarledere: Vigdis Stordahl, Norge og Leila Seitamo, Finland

Kvinner helse settes her inn i et helhetlig perspektiv. Fokus settes på fysisk og psykisk helse i forhold til livsbetingelser gitt av natur og samfunn.

**Seminar 3: Kvinner og utdanning:**

Seminarledere: Seija Keskitalo- Foley, Finland og Larissa Riabova, Russland

Hovedtema er kvinners utdanningsmuligheter. Hvilke betingelser skal til for at kvinner skal få realisert sine utdanningsønsker? Feministisk pedagogikk vil være sentral.

**Seminar 4: Åpent seminar**

Seminarledere: Kerstin Hagg, Sverige og Vappu Sunnari, Finland.

Forskere som ønsker å bidra med en presentasjon, men som tematisk ikke finner plass i de andre seminarene presenterer sitt materiale.

**Kl. 18.00 Utferd, St. Hansaften**

Møte med Tromvik, et arktisk bygdesamfunn.

Arrangør: Arktisk Mat og Miljø, Kvinneliv i Nord, og Tromvik bygdelag.

Bål, kulturarrangement og arktisk mat

**Tirsdag 24. juni 1997**

**Kl. 8.30-9.20 PLENUMSSESJON-**

Kvinnefaglige og kvinnepolitiske strategier for bærekraftige lokalsamfunn i Nord.  
Oppsummering ved Berit Ås, Norge

**Kl. 9.45-11.45 Parallell forskningseminar/ strategiverksteder**

Verdiskapning og næringsutvikling:

Seminar 1: Forutsetninger og strategier for småskalabedrifters suksess.

Arrangeres i samarbeid med Arktisk Mat og Miljø.

Seminarleder Gøril Hørringmoe, Norge

Innledere:

Gøril Hørringmoe, Norge

Gry Alsos og Elisabeth Ljunggren, Norge: «Kvinnelige etablerere- suksess etter hvem sin målestokk»

Monica Iveland, Norge: «Småskala matvareproduksjon i landbruket»

avhengige av naturen og de ressursene den gir oss. Det er disse som utgjør rammene og mulighetene for livsutfoldelse og samfunnsutvikling, for oss - og for kommende generasjoner. Spesielt i vår vestlige moderne verden, er bevisstheten om denne avhengigheten blitt svakere, og der er en økende avstand til naturen. Vi har kanskje mer faktakunnskaper om naturen, men vi har mindre erfaringsbaserte kunnskaper, mindre «naturkompetanse». Kvinner har i alle samfunn tradisjonelt hatt et nært forhold til naturen, og vært viktige forvaltere av ressursene. Gjennom dette har de ervervet seg kunnskaper og erfaringer som er forskjellige fra menns, og som må komme med for å få et helhetlig forståelse av livskvalitet, for å få en mer balansert utvikling i samfunnet. I de forskjellige kulturene som eksisterer i Nordområdene, i forskjellige urfolksgrupper, finnes andre forståelser av natur, andre natursyn, som kan være som kan være både nyttige og korrektiv til det moderne vestlige. Det er behov for å diskutere hva slags kunnskaper vi trenger for å mestre lokalsamfunn i Nord, hva er *det gode liv i Nord*, hva slags forståelse trenger vi for at vi skal klare å forvalte, ikke bare forbruke, ressursene og skape kulturelt og sosialt bærekraftige lokalsamfunn? Og ikke minst hva slags rolle skal kvinne ha i samfunnsutviklingen i Nord? Dette er spennende og krevende utgangspunkt for konferansearbeidet! Disse spørsmålene er ikke nye; de har vært diskutert på mange nivå og på mange konferanser- også på internasjonalt toppnivå: Rio, Beijing, vi har hatt FN's kvinnetiår og urfolkstiår. Men skal slike internasjonale konferanser og satsinger bidra til endring, må det bli gitt muligheter for de det gjelder på lokalt og regional plan til å følge opp og engasjerer seg. Og skal vi der klare å få innflytelse må vi arbeide sammen, selv om vi representerer ulike områder av samfunnet. Vi trenger å vite om og forstå hverandres hverdag og livsvirkelighet, hverandres erfaringer og kunnskaper, vi trenger å diskutere hvor vi vil og hvordan vi skal komme dit. Vi trenger å få kontakt og bygge nettverk. Og spørsmålet melder seg om vi ikke også trenger en mer formell organisering av kvinners engasjement for å sikre innflytelse i sentrale beslutningsorgan. Vi håper at konferansen blir et slikt møtested og en alliansebygging. Men det krever aktive bidrag fra dere. Vi har forsøkt å legge rammen, dere må være med og fylle den. Ved å bidra med din egen erfaring, din egen kunnskap, dine egne visjoner og ideer vil vi kunne skape det mangfoldet som er nødvendig for å få et mangfoldig bilde, til å arbeide med, og til å bære med seg videre. Så min oppfordring til dere er; vær aktive, vær åpne, vær lyttende !

Alle spørsmål vil ikke kunne tas opp i løpet av konferansedagene, - langt mindre løses. Men det er mitt håp at konferansen vil gi oss en klarere bevissthet og plan på hvordan det fremtidige arbeidet med å sikre bærekraftig utvikling i nordområdene ut fra en helhetlig vurdering og med kvinner som aktive rolleinnhavere og medspillere skal kunne foregå.

Da vi i juni 1994 sto i Fairbanks Alaska og avsluttet Kvinneliv i Nord '94 var vi dristige nok til å antyde vi som kom fra kvinnenettverket Femina Borealis, fra Kvinneuniversitetet Nord og fra Norge, at vi kunne tenke oss å forsøke å følge opp konferansen i Skandinavia i '96. Vi fikk stafettpinnen offisielt overlevert på en video/audiokonferanse i Femina Borealis regi 8. Mars 1995. Arbeidet med finansiering tok så lang tid at konferansen ikke kunne avvikles før i år. Kvinneuniversitetet Nord har stått som økonomisk ansvarlig for konferansen, mens det da nyopprettede Senter for kvinneforskning og kvinner i forskning her ved Universitetet i Tromsø har vært samarbeidspartner og vært sekretariat og teknisk ansvarlig. Det har vært et spennende samarbeid mellom et grassrotuniversitet og et profesjonelt universitet, med de to forskjellige virkeligheter de representerer. Vi har møtt mange utfordringer og mange hindere. Noen har vi forsert, andre har vi snublet i og falt dypt i vanngraven. Vi håper at dere ikke har lidd noen overlast i forkant av konferansen, vi vil i hvertfall gjøre alt vi kan for at konferansen skal bli både en nyttig og en trivelig opplevelse for dere. Vi håper også på at noen på avslutningen skal, slik som vi gjorde, hoppe opp og si at de synes dette arbeidet bærer frukter og er så viktig at de kan tenke seg å følge opp med Kvinneliv i Nord 2000?

Og med det håpet ønsker jeg dere alle hjertelig velkommen til Kvinneliv i Nord '97

#### 4. Konferansen Kvinneliv i Nord '97 / Northern Women - Northern Lives '97

##### A. Historikk.

Den første Northern Women- Northern Lives konferansen, en internasjonal konferanse for kvinner i de sirkumpolare nordområdene, ble arrangert i Fairbanks Alaska 8. - 10 juni 1994. Deltakere fra 8 forskjellige land (Russland, Canada, USA, Grønland, Finland, Sverige, Norge og Japan) møttes på University of Alaska, Fairbanks.

### **Hovedkomitèens sammensetning:**

Marit Stemland, leder, Kvinneuniversitetet Nord  
Jorunn Eikjokk, nestleder, samisk rådgiver ved RiTØ  
Asbjørg Fyhn, styret for Kvinneuniversitetet Nord  
Eva Jørgensen/Vibeke Bruun/Lise Nordbrønd, administrasjonen ved Kvinnforsk  
Erica Engelstad/Astrid Grøtland, styret for Kvinnforsk  
Mariette Korsrud, Nordland Fiskerkvinnelag  
Johanne Gaup, Stortingsrepresentant

Sekretær:

Prosjektleder/koordinator Hilde Strand/Terese Nyborg

**Hovedkomiteen valgte en fagkomitè til å arbeide fram konferansens innhold og program. Denne bestod av:**

Siri Gerrard, leder, Fiskerihøgskolen, UiTØ  
Asbjørg Fyhn, ISV, UiTØ  
Janne Hansen, Sametinget  
Kari Meløy, Kvinneprosjektkoordinator, Finnmark fylke  
Inger Marie Olsen, Fiskerisjefen i Troms  
Torill Hansson, jordmor, RiTØ

**Hovedkomitèen valgte følgende kulturkomitè:**

Jorunn Eikjok, leder  
Else Sundquist, kulturmedarbeider  
Marion Palmer, forfatter  
Ragnhild Sandøy, leder for Arktisk Mat og Miljø  
Risten Lango, kulturmedarbeider

**Hovedkomitèen satte ned en programkomitè for å konkretisere det faglige innholdet og integrere fag, kultur og markedsføring. Denne bestod av:**

Asbjørg Fyhn  
Jorunn Eikjok  
Ragnhild Sandøy

### **C. Formålet med konferansen**

Konferansens formål var:

- å være et møtested for kvinner med ulik erfaringsbakgrunn og ulik alder
- å synliggjøre kvinners erfaring og kunnskap om natur og ressurser i nordlige lokalsamfunn
- å utvikle strategier og handlekraft blant kvinner som ønsker å bidra til bærekraftig naturbruk og bærekraftige samfunn i Nord
- å etablere en felles plattform og et felles forum for samarbeid og naturstrategi for kvinner i Nord
- å oppnå innflytelse i arktisk Råd

**Konferansens hovedtema var:**

*Kvinnestrategier for natur og lokalsamfunn i Nord*

- Naturen - det materielle grunnlaget for kultur i Nord
- ressursforvaltning
- lokalbefolkninger og urfolks rettigheter i Nord

videre i global sammenheng ved å arbeide med felles interesser på tvers av sektorer, profesjoner og landegrensener i hele det sirkumpolare området.

I Norge synes primærnæringenes muligheter til å ivareta og utnytte sitt potensiale å være avhengig av i hvilken grad de kan tiltrekke seg kvinnelig arbeidskraft. Dette er igjen avhengig av at en balansert bosetting i distriktene kan opprettholdes, noe som igjen er avhengig om det blir tatt hensyn til kvinners krav og behov i distrikts- og ressurspolitikken. Kvinnene må sikres tilstrekkelig innflytelse på utviklingen i næringsliv og lokalsamfunn. Konferansen var ment å være en pådriver også i dette arbeidet.

Det var også viktig at vi i arbeidet med disse spørsmålene satte problemstillingen inn i en mer global sammenheng og så på utviklingen i nordområdene avhengig av dette. Vårt mål var her å bidra til å utvikle en forståelse for hvor sårbar, men samtidig hvor rik, denne regionen er. Denne forståelsen må skapes både i grasrotmiljøer og på ulike politiske nivåer.

NWNL- konferansen fokuserte på kvinner som ressurs i primærnæringer og lokalsamfunn, og på hvordan en kan øke kontakten mellom kvinner fra ulike næringer, politiske miljøer og utdanningsinstitusjoner. På konferansen ønsket vi blant annet å:

- presentere kunnskap som er kommet fram om kvinnenes rolle i de ulike næringene i regionen.
- presentere erfaringer som kvinner har gjort som matprodusenter, ressursforvaltere og håndverkere
- presentere produkter som kvinner har utviklet i regionen
- presentere de kvalitetskrav kvinner setter til det som skal produseres, særlig med tanke på matproduksjon
- sette fokus på forvaltningen av naturressurser og miljøspørsmål
- sette fokus på kvinnenes deltagelse i de politiske og administrative planleggings- og beslutningsprosesser som gjøres i forhold til nordområdene
- utarbeide konkrete handlingsstrategier for videre arbeid

Konferansen inneholdt både foredrag, workshop og gruppeprosesser der det ble arbeidet med bestemte problemstillinger, samt utstillinger, presentasjoner og kulturinnslag.

#### A. Tema:

I Fairbanks i Alaska var fokus satt på kvinner og kvinners livsvilkår knyttet til samfunnsutviklinga i de sirkumpolare områder. På denne konferansen ble det avdekket hvordan og i hvor stort omfang sosial, kulturell og økonomisk utarming foregår i de mange lokalsamfunn i de ulike land og regioner i Nord. Dette skjer samtidig med, og ofte som en direkte eller indirekte følge av økonomisk virksomhet i de samme områdene. Lokalbefolkningene, og spesielt urfolksgrupper taper mulighet og livsrom. Derfor er lokalsamfunnspektivet viktig å ha med om en skal lykkes i arbeidet med å få til en balansert samfunnsutvikling menneskelig og naturmessig.

Beretninger og forskningsmateriale som viste hvordan mange mennesker, enkeltvis eller som gruppe, utsettes for nedbrytende samfunnskrefter som alkoholisme, barne- og kvinnemishandling, uttrykte en type kollektiv lidelse som preget mange av de lokalsamfunn som ble presentert i Fairbanks.

Dette var viktige perspektiver å føre videre i '97 konferansen. Helse som et vesentlig og omfattende element i begrepet «livskvalitet», ble trukket inn som et gjennomgående perspektiv her. Begrepet «livskvalitet» kan fungere som en kritisk innfallsvinkel både i politisk og teoretisk sammenheng. Vi ønsket å arbeide fram og videreutvikle begrepet «livskvalitet» som en sammenbinding mellom det teoretiske og det politiske og materielle hverdagslivet.

«Det gode liv» dimensjonen ble søkt ivaretatt både gjennom konferansens ramme og innhold; i kulturen og i de sosiale arrangementene, og i foredrag og innledninger. Dette søkte vi å oppfylle samtidig som vi fokuserte på at det er naturen og naturressursene rundt oss som utgjør rammene og mulighetene for vår- og komenede generasjoners livsutfoldelse og samfunnsutvikling. Vi opplevde dette som et nødvendig mål, men så det også som en svært krevende utfordring. Vi arbeidet bevisst med å holde et slikt perspektiv i forberedelsene til såvel som i gjennomføringen av selve arrangementet.

Målet var følgende:

- at de ulike folk i Arktis skulle synliggjøre sin kultur
- at kultur skulle inngå i det ordinære programmet

Konferanseformen med plenumsforedrag, mindre seminarer og verksteder skulle sikre kontinuitet i det faglige arbeidet. Kulturelle innslag var ikke ment som avbrekk, men som understrekinger og synliggjøring av aspekter ved det som ble debattert. De sosiale arrangementene og måltidene skulle også understreke kvinners rolle og ferdigheter i forhold til det å integrere kultur og naturbruk, og vår tilknytning til naturen nettopp gjennom maten, omsorgen og identiteten, i tillegg til å være arena for kontaktetablering og videreutvikling av nettverk.

Vi hadde invitert en ung kvinne Siljá Somby fra Tana som konferansejoiker. Joiken er en særegen musikkform som har vært under trussel av å forsvinne, men som endel unge samer har blåst liv i. Siljá joiket på ulike seminarer. Hun var dessuten konferansier på åpningen av konferansen som foregikk på Kulturhuset i Tromsø.

Majmbawa dansegruppe på tolv personer fra Nenets Autonome Området ble invitert for å representere de nordlige folkeslags kultur. De hadde en festforestilling under åpningen av konferansen. De hadde også en forestilling på St. Hans aften 23.6. i Tromvika på Kvaløya.

Utfarten St. Hansaften skulle gi en kultur- og næringshistorisk ramme rundt naturopplevelsen og kontakten med lokale kvinner og deres mat- og omsorgstradisjon. Bokutstillingen i universitetsbiblioteket synliggjorde mye av nordområdekvinners skrevne kultur og historie. Husflids- og håndverksutstillingene viste praktisk arbeid og praktiske resultater, og bidro til å formidle kvinners kultur og ferdigheter. Den arktiske meny under konferansen mente vi var viktig i denne helheten.

Så hadde vi to konferansepoeter: Rauni Magga Lukkari som både hadde prologen og leste dikt i tilknytning til seminarer. Dette gjorde også Marion Palmer. Noen av diktene var også skriftlig oversatt til engelsk og russisk.

Fotograf Grete Kvaal hadde endel bilder til utstilling fra serien sin «Karen Anna og hennes siidda», som er en dokumentasjon om en reindriftskvinnens liv.

Kristin Risan, fotograf og forfatter, hadde en utstilling med fem kvinneportretter fra Seiland i Finnmark.

Så hadde vi invitert en skulptør Berit Paulssen fra Kabelvåg. Hennes skulpturer omhandler kvinnesjel og kvinneliv.

I tillegg til dette hadde vi salgsutstillinger fra regionale produsenter og urfolk.  
(Se vedlegg om presentasjon av deltakerne i det kulturelle arrangementet)

### C. Urfolksperspektivet på konferansen - urfolkskvinnens deltakelse

Konferansen hadde som mål å følge opp FN's Urfolks tiår 1994 - 2004 og FN's handlingsplan for likestilling, samt Agenda 21 sett ut i fra urfolks- og kvinneperspektiv. I forhold til Agenda 21 ville vi spesielt sette fokus på forholdene i Arktis, i forhold til oppgavene og utfordringene for det nyopprettede Arktisk Råd. Målet vårt var å styrke det folkelige engasjementet for Arktisk Råd.

Alle disse internasjonale programmene har som målsetting å inkludere kvinner og urfolk i prosessen med utformingen av vår felles framtid. Målet for urfolkstiåret slik det er slått fast i resolusjon 48/163 i FN's generalforsamling er følgende: «styrking av internasjonalt samarbeid for å løse problemer som urfolk opplever i forhold til menneskerettigheter, miljø, utvikling, utdanning og helse». Temaet for tiåret er «Urfolk- et nytt samarbeid og aktiv samhandling». Dette skal bidra til at urfolk blir rådspurt aktivt i beslutningsprosessene som påvirker deres liv. FN's handlingsplan for likestilling omtaler for første gang også viktigheten av å trekke inn urfolkskvinner i utviklingsprosessen. Agenda 21 har egne kapitler for urfolk og kvinner, hvor alle lands regjeringer oppfordres til å trekke disse gruppene med fordi de sjelden blir hørt. Manifestet for Arktisk Råd som ble godkjent i Canada i mars -96 understreker at urfolksperspektivet i Arktis må være med i alle programmer.



## **D. Prosesser før og under konferansen**

### **Samarbeid**

Både selve konferansen og forberedelsene var basert på et utstrakt samarbeid. Kvinneuniversitetet Nord og Senter for kvinneforskning og kvinner i forskning samarbeidet om å arrangere konferansen. Hovedkomiteen samarbeidet med Femina Borealis om faglig innhold, foredrag, seminarer, verksteder og utstillinger. Den samarbeidet med Arktisk Råd og FN-sambandet om den åpne høringen. I tillegg hadde hovedkomiteen et utstrakt samarbeid med Arktisk Mat og Miljø i forbindelse med enkeltarrangement og seminarer. Der var også samarbeid med ulike kvinne-, natur- og utviklingsorganisasjoner

### **Mobilisering**

Konferansen skulle drøfte problemstillinger og utfordringer som både er lokale, regionale og internasjonale, og vi ønsket å mobilisere tilsvarende. Dermed var det viktig allerede tidlig i forberedelsesarbeidet å søke å involvere kvinner i ulike miljøer og fra forskjellige geografiske områder i utforming av konferansen og for tilrettelegging av et konstruktivt arbeid omkring temaet.

Første bekjentgjøring av konferansen gikk ut på engelsk, hvor adresselistene fra NWNL '94 og andre, i hovedsak forskernettverk ble benyttet. Det ga endel interesserte påmeldinger, også med forslag til faglig bidrag. Det omfattet imidlertid bare endel av målgruppen for konferansen, slik som forskere og vitenskapskvinner.

Vi hadde imidlertid ambisjoner om å bringe sammen folk med ulik erfaringsbakgrunn, fra forskjellige yrker og med ulik utdanning. Vi så det som vesentlig at kvinner med aktiv politisk og organisasjonsmessig tilknytning deltok, i tillegg til at vi ville sikre representasjon både med hensyn til etnisk og geografisk tilhørighet, og en aldersmessig spredning blant deltakerne.

I tillegg til å sikre brei urfolksrepresentasjon på konferansen, arbeidet vi spesielt i forhold til kultur- og helsearbeidere, overfor mediafolk, jurister, rettsvitere og andre som arbeidet med spørsmål knyttet til kvinner og lokal ressursforvaltning. Her ble det gjort et relativt omfattende arbeid for å få deltakere fra Canada med. Vi ønsket også generelt deltakere som kunne representere de ulike politiske miljøene, og personer som arbeidet med utdanning og forskning. Vi søkte i stor utstrekning å mobilisere til deltakelse gjennom nettverkskontakter og aktiviteter knyttet til å etablerte nettverk.

### **Kontakt med kvinneorganisasjoner**

Vi kontaktet alle kvinnegruppene i de politiske partiene, LO og de mest sentrale kvinneorganisasjonene i Norge, som Norges Husmorforbund, Norske kvinners Sanitetsforbund, Norges Bondekvinnelag. Gjennom Norges Bondekvinnelag hadde vi kontakt med Nordens Landskvinner. Vi hadde møter på lokalplan for å trekke organisasjonene mer aktivt med, åpne for innspill og for å få spredt informasjonen om konferansearbeidet. Det ble skrevet særskilte brev til organisasjoner og nettverk, holdt møter og tatt kontakt over telefon.

### **Forskernettverkene**

Arbeidet med å utvikle et faglig og kulturelt program for selve konferansen foregikk i en viss utstrekning gjennom dialog med kvinnefaglige og politiske miljøers sirkumpolar, via brev, faks, e-post og telefon, og gjennom nettverk. Fordi sammenheng og helhet var så viktig, ble det lagt ned betydelig arbeid med å drøfte de tematiske ulike bolkene, som de framkommer i programmet, for å få deltakerne med på å konkretisere og utvikle konferansen. Det endelige programmet ble utformet i dialog med de fleste medvirkende innlederne, ordstyrerne og verkstedsansvarlige. Foredrag og andre faglige bidrag skulle utfylle og bestyrke hverandre, og tilsammen gi grunnlag for utvikling av fremtidsstrategier. Forskernettverket Femina Borealis tok tidlig på seg ansvaret for å arrangere en egen bolke med forskerpresentasjoner på konferansen.

## Nettverksbygging som tema og strategi

Den faglige og fagpolitiske bakgrunn for å arbeide med å øke kvinners deltakelse i samfunnsutforming er at kvinner er relativt svakt representert i de strategisk viktigste beslutningsorgan og fora i ethvert samfunn. Vi vet imidlertid fra forskning og undersøkelser at kvinner generelt sett har et relativt høyt aktivitetsnivå og sterkt engasjement i mer uformelle organisasjoner som arbeider for å forbedre og trygge barns familiers og lokalsamfunns sosiale og helsemessige overlevelse og kår. Mange har argumenter for at kvinners omsorgsrasjonalitet må videreutvikles og føres inn i de økonomisk og politisk tunge beslutningsprosesser både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Kvinner må ikke bare overlates ansvaret for å bote på skadene lokalsamfunn og miljø påføres kvinner, de må og være med som premissgivere i samfunnsutforming. Det trenges nettverk og organisasjoner som sikrer kvinner innflytelse og medbestemmelse i langt større utstrekning enn det som er situasjonen i dag. I forberedelsesarbeidet såvel som i formen på konferansen søkte vi å bidra til å etablere slik kontakt og skape slike nettverk. Vi ønsket gjennom seminar og verksted med nettverk og nettverksbygging som tema, å utveksle og drøfte erfaringer, og å stimulere arbeidet med konkret og formell organisering av kvinners samfunnsengasjement for å sikre innflytelse i sentrale beslutningsorgan. Konferansen var åpen for eventuelt å komme ut med et formelt organisert nettverk. Et siktemål med konferansen var å arbeide for å oppnå NGO-status i forhold til Arktisk råd. Her var (hvem) ønsker om å etablere en permanent organisasjon - et Forum for Female Strategies in the Arctic or the Circumpolar North, fordi en formell organisering anses som nødvendig for å få fast representasjon i blant annet Arktisk Råd.

Vi ønsket å se drøftingene og utarbeidingen av kvinnestrategier for arktiske lokalsamfunn i sammenheng med FN's mål om å utvikle lokal Agenda 21.

## Verkstedmodellen

Innledningene i plenum skulle inspirere, med sine mer overgripende perspektiv. I seminarene skulle en kunne fordype seg i et tema og debattere dette. Seminarlederne hadde så langt disse lot seg fremskaffe, fått innleddernes papers, og var forberedt på de ulike perspektiv innledderne ville presentere. Verkstedene var lagt opp som gruppearbeid hvor skisser og konkrete forslag til handling skulle utformes. I verkstedene skulle strategier for det videre arbeidet utformes, både på de ulike fagfelt og på samfunnsområder lokalt og regionalt. Ved avslutningen av konferansen skulle resultatene fra arbeidet i verkstedene presenteres i plenum.

## Målsettingen med å bevisstgjøre i forhold til mat - Arktisk matstrategi for kvinner - av kvinner

Matforsyningen i Nordområdene har tradisjonelt og historisk sett vært basert på utnyttning av lokale ressurser. Naturgrunnlaget varierer fra område til område, og folks tilpasninger avhenger av naturtype, klima etc. Forskjellige folkegrupper representerer «historie» på ulike økologiske tilpasninger, og disse historiene representerer samtidig kunnskap om overlevelse og bruk av lokale ressurser. I «globaliseringens» tidsalder undergraves disse overlevelsesstrategiene og kunnskapssystemene. Vi vet at overalt i verden er kvinner helt sentrale i den daglige omsorgen og matforsyningen. Derfor ønsket vi på konferansen å synliggjøre denne sentrale rollen, ved å fokusere på lokal mattradisjon og høstingen av naturressurser i et kvinne og urfolksperspektiv, og øke bevisstheten og stoltheten knyttet til kvinners kunnskaper. Vi ønsket å drøfte og utarbeide felles strategier og nettverksarbeid knyttet til primærnæringer og matproduksjon, lokalsamfunnsutvikling og økonomisk virksomhet basert på lokale ressurser og lokal kultur og kunnskaper.

Gjennom samarbeidet med Arktisk Mat og Miljø ønsket vi å tilføre konferansen en dimensjon som konkret viste hvilke erfaringer og kunnskaper kvinner i Nord sitter inne med. Lørdagens mat- og husflidsmarked på Torget hadde deltakere fra mange forskjellige kulturer og representerte et bredt spekter av lokale ressurser.

## Kunnskap og utdanningsstrategier for ei bærekraftig framtid i nordområdene

Hvilke kunnskaper trenger vi for å mestre natur og lokalsamfunn i Nord?

lever i disse områdene. Informasjon om disse forholdene må formidles til den arktiske befolkning, og til ikke- arktiske og ikke- urfolksgrupper som snarest og på forsvarlig måte må sette i verk særskilte tiltak for å motvirke den kritiske helsesituasjonen i Arktis;

vi

å verdsette mangfoldet i kvinners bakgrunn, aktiviteter og interesser, samtidig som vi styrker og fremmer kvinners innsats for å sikre god livskvalitet for seg selv, sine familier og lokalsamfunn gjennom å etablere nettverk, ved å arbeide gjennom media og andre informasjonskanaler, ved å samles til sirkumpolar kvinnekongresser hvert tredje år og ved å bygge allianser med tilsvarende bevegelser i andre deler av verden.

For å fremme vårt arbeid på disse områdene, ber vi , kvinner i Arktis, regjeringene i Canada, Grønland/Danmark, Island, Norge Sverige, Finland, Den Russiske Føderasjon, og Alaska/USA om å lytte til våre stemmer, respektere vår kompetanse og vårt engasjement og gi oss innflytelse i det nyopprettede Arktisk Råd.

Vi anmoder dere om å gjøre dette gjennom

- 1) å sikre kvinner lik representasjon i nasjonale delegasjoner til Rådet og i programmer under Rådet; og
- 2) å sikre at ikke - statlige organisasjoner (NGOs) som arbeider for å fremme forståelse og samarbeid mellom kvinner, miljøorganisasjoner, lokalbefolkninger og urfolksgrupper og andre interessegrupper som arbeider med arktiske spørsmål av felles interesse, får fullverdig observatørstatus i Rådet.

Deltakelse fra slike organisasjoner som også driver informasjonsutvikling, som skolerer og oppmuntrer til engasjement blant kvinner som bor her, er en forutsetning for at dagens og framtidens generasjoner skal få muligheter til å gjøre informerte og bevisste valg og derigjennom selv kunne ta ansvar for å bedre sin livskvalitet og utvikle sine lokalsamfunn.

## **7. Resyme av presentasjoner fra seminar og plenumsesjoner på konferansen.**

Denne delen av rapporten er en oversikt over innlegg som ble presentert på NWNL-konferansen. Presentasjonene reflekterer konferansen og deltagerene, og har et stort mangfold, både når det gjelder tema og omfang.

**Søndag 22.juni 1997**

**PLENUMSSESJON: Naturen- det materielle grunnlaget for kultur og samfunn i nord**

**Foredrag fra kvinner, det gode liv- naturressurser og naturbaserte næringer i Nordområdene:**

**Edelmann, Aina.**

**Tittel: Kvinner, det gode liv- naturressurser og naturbaserte næringer i nordområdene.**

**Tema:** I dette innlegget tar Edelmann blant annet opp kystkvinnenes rolle som gårdbruker. Samspillet mellom natur og menneske, og mellom kvinne og mann har vært en nødvendig forutsetning for å kunne utvikle bærekraftige samfunn. Fiskarbonden, enten denne er kvinne eller mann, har drevet noe av den mest økologisk forsvarlige næringsutøvelse en kjenner. Sett i lys av dette mener innlederen at den viktigste utfordringen i fremtiden blir å ta vare på den erfaringsbaserte kunnskapen i de tradisjonelle driftsformene. Det som har skjedd er at dagens ressursforvaltning er hverken fornuftig eller bærekraftig, og nordområdene har blitt en slags koloni som leverer råvarer til storsamfunnet lenger sør. Innlederen hevder dette er resultat av en bevisst politikk, der staten har «strukturrasjonalisert» landbruket. De dramatiske endringene som har skjedd fra småskalaproduksjon til industri og rovdrift er derfor IKKE et resultat av en naturlig og teknologisk utvikling. Denne prosessen er nå kommet inn i en ny fase, og en må nå ta opp kampen mot internasjonale drivkrefter, der en tidligere kunne forholde seg til nasjonale drivkrefter. Denne «globaliseringa» har gitt makteliten i industrien fritt spillerom, og frihandelen har blitt frihet for kapitalkreftene og tvang for oss andre.

Ut i fra dette mener Edelmann at våre hovedoppgaver blir:

- å ta vare på og bruke lokalbasert kunnskap

en politikk basert på en annen type representasjon, og for det gode liv basert på den gjensidige avhengigheten mellom natur og mennesker.

### Innlegg på seminaret kvinner, ressursforvaltning og bærekraftig samfunnsutvikling:

**Natalle, Elisabeth J.**

**Tittel: Feministiske perspektiver på bærekraftig utvikling: Å fremme dialog.**

**Tema:** I denne presentasjonen gjør forfatteren rede for de ulike tilnæringsmåtene til økofeminisme som har vokst fram i Europa og USA. I og med at temaet for konferansen er hvordan vi bruker naturen og forvaltningen av naturressursene i det circumpolare området sett ut i fra et kvinneperspektiv, så vil en oversikt over bidragene til økofeminismen som filosofi og slik den har blitt iverksatt i ulike land, være et positivt bidrag til denne konferansen. I denne presentasjonen sammenligner en og presiserer ulike definisjoner av økofeminisme, de filosofiske grunnsetningen for økofeminisme, og hvordan økofeminisme blir anvendt i Europa og USA. I presentasjonen trekkes det og konklusjoner om hvordan økofeminisme formidler prinsipper for bærekraftig utvikling til politikere og byråkrater i lokale og nasjonal styringsorganer, og hvordan disse kan dra nytte av dette.

**Pyrrerko, Maja.**

**Tittel: Naturen- en kulturkilde**

**Tema:** Pyrrerkos innlegg er en fortelling om livet på tundraen. Naturen på tundraen er veldig fin, og mennesket blir menneske bare med et godt forhold til naturen. Kvinnene passer på sin familie, og de gjøre både sin egen og mannens jobb. De lærer også barna i å bli glad i naturen. Folkegruppene som bodde på tundraen opprettholdt den økologiske balansen, men forholdet til naturen på tundraen ble forandret på 50-70 tallet. Dette har ført til miljøforurensning, skogbrann, og ødeleggelse av tradisjonelle urbefolkningsnæringer. Dette har fått følger for urbefolkningen og deres levekår. Kravene som urbefolkningen i Nord stiller er derfor viktige. Disse må bli hørt, fordi at urbefolkningen fremdeles har mye av den tradisjonelle kunnskapen og praksisen om livet på tundraen.

### Innlegg på seminaret urfolk og lokalbefolkningens natursyn og rettigheter knyttet til

#### naturressursene i Nord

**Bull, Kirsti Strøm.**

**Tittel: Kvinners stilling i reindriften- betraktet gjennom de norske rettsreglene.**

**Tema:** Utgangspunktet for dette innlegget er reindriftslovens regler, som også er forfatterens spesielle arbeidsområde. Ved loven av 1978 ble driftsenhet innført som et nytt begrep i reindriften. Innehaveren av driftsenheten har rettslige og økonomiske fordeler i forhold til andre reindriftsutøvere, noe som også har fått betydning for kvinnens rettslige stilling innenfor reindriften. Kvinnens rettsstilling vil også kunne variere avhengig av om hun er gift, lever i ugift samliv eller er enslig. De siste årene har det vært et omstillingsprogram for Indre Finnmark. Et spørsmål er hvilken rettsstilling kvinnene i reindriften har innenfor dette programmet.

**Darkhanova, Marina.**

**Tittel: Problemer i forbindelse med etablering av rettststatus hos evenker i Burjatija-republikken.**

**Tema:** I dette innlegget fortalte Darkhanova om historien til urbefolkningsgruppen evenker som bor sammen med andre urbefolkningsgrupper i Burjatija- republikken som er på grensen til Mongolia. De første skriftlige dokumentene om evenkene ble laget på 1600- tallet da russere kom til Sibir. Da levde evenkene av reinsdyrsdrift, fiskeri, jakt. Evenkerbefolkningen var ikke så stor, men deres bosetning var spredt over store arealer og de flyttet fra sted til sted. Etter Oktoberrevolusjonen ble evenkene involvert i sosialpolitiske forandringer, og de fikk skoler, medisinsk hjelp, og fagutdanning. I 1989 var det ca 1800 mennesker som tilhørte evenki- nasjonaliteten. I Burjatija der de bor, finnes det forståelse for deres problemer, og det har det blitt undertegnet mange lover og dokumenter som støtter evenkene både politisk, juridisk og sosialt. Men samtidig må også evenkene selv være mer aktive for å bedre sin situasjon.

biologiske undersøkelser av helsen til kvinnene i nord. Hvilken årstid føler kvinnene er best for helsen, eller føler vi oss bra hele året? Hvis ikke, hvordan kan vi forbedre dette? Hva slags type mat bør vi spise, og hva slags mat bør vi unngå? Hven kan svare på disse spørsmålene? Jeg mener at de arktiske kvinnene må hjelpe seg selv, ettersom svært få, bortsett fra oss selv, vet noe om vår kultur, filosof og livssyn. Bare vi kan løfte av dette tunge sløret som dekker kunnskapen og tradisjonen om hvordan kvinner overlever i den ekstreme naturen i Nord. I min rapport legger jeg vekt på den arktiske befolkningens ordspråk og ytringer, bønner og forbannelser, som ved hjelp av den forrige generasjonen har blitt bevart og ført videre til de unge, slik at de kan bevare kontinuiteten i folket. Jeg vil og redegjøre for resultatene fra en undersøkelse i Koluma Regionen.

### Innlegg fra seminaret mattradisjoner i verdens nordområder

**Gvozdeva, Galina.**

**Tittel:** Livet til distriktskvinner i Vest Sibir- deres rolle i produksjon og videreforedling av mat  
**Tema:** Helse, velferd og livskvalitet for de fremtidige generasjoner påvirkes av globale endringer, men de er og avhengig av den lokale økonomien, og av kvinners muligheter til å forbedre sine levekår. En av hovedmålsettingene med denne studien er å analysere endringer i hverdagslivet til kvinner som lever i små og store bosetninger i distriktene, med hovedvekt på aktiviteter knyttet til mat og matproduksjon. Studiet er basert på sammenlignbare sosiologiske data fra statistiske undersøkelser av levekårene og tidsbruken til befolkningen i distriktene i Vest Sibir fra 1975-76, 1986-87, 1993-94 og 1996. På grunn av den tradisjonelle arbeidsdelingen mellom kjønnene, og den store betydningen av høy kvalitet på «hjemmelaget» mat, har kvinner tatt størstedelen av ansvaret for å forsyne familien med mat. Arbeidet med å produsere matvarer på egne gårdsbruk, videreforedling og tilberedning av mat er en viktig aktivitet i kvinners liv, og den er for en stor grad med på å sikre stabiliteten i familieøkonomien og familiens fysiske overlevelse i et Russland preget av økonomisk krise. Kvinner bruker 7 til 8 ganger så mye tid på tilberedning av mat og aktiviteter knyttet til dette sammenlignet med menn, d.v.s. at de bruker ca 40% av sin totale tid på dette. Som en konsekvens av endrede sosiale forhold, har arbeidsinnsatsen i produksjonen av mat i de private husholdningene, og da primært stell av dyr og fjærfehold, økt betydelig. Dette er særlig merkbart i familier til offentlig ansatte og spesialister. Sammenhengen mellom den totale arbeidsmengden (i offentlig sektor, på private jordstykker og i husholdningene) og fritidsaktiviteter er vurdert med hensyn til mulighetene befolkningen har til å tilpasse seg til de økonomiske forholdene på en tilfredsstillende måte, samtidig som de greier å fylle viktige sosiale behov, som er forutsetningen for videre menneskelig utvikling.

### Innlegg og oppsummering fra verkstedet kvinnestrategier for naturbruk i Arktisk / Lokal og regional Agenda 21.

Leder: Evenlyn Hurwich, USA og Terese Nyborg, Norge/Sverige

### Innlegg og oppsummering fra verkstedet kvinnestrategier for bedre tilgang til og kontroll over lokale ressurser

**Neis, Barabara.**

**Tittel:** Kvinner og endringen av reglene som styrer forvaltningen av fiskeriene i Labrador og New Foundland.

**Tema:** Denne presentasjonen gir en historisk oversikt over kvinnene i New Foundland og Labrador-området sitt forhold til fiskeressursene. Ved å fokusere på kjønnsforskjeller i fiskeriene og i de sosiale institusjonene som har gitt kvinner adgang til fiskeressursene og fiskeriene, forsøker forfatteren å vise bakgrunnen for krisen i fiskeriene, og kjønnsaspektene ved denne. Forfatteren er kritisk til de initiativene som regjeringen har tatt i forhold til fiskerikrisen. Presentasjonen er og en kritikk av en tankegang basert på at urbefolkningen sitt forhold til fiskeriressursene har et tilfeldig preg uten oversikt og styring. I tillegg utfordrer forfatteren synet på at den nåværende krisen i fiskeriene har sin årsak i sammenbrudd i forvaltningen av de felles fiskeriressursene. I følge denne teorien er overbeskatningen av fiskeriressursene og fattigdommen i fiskeriene ett resultat av at fiskeriene ikke har en spesiell eier, og at de slik er utsatt for overutnyttelse. I dette innlegget forsøker en å vise at denne teorien er feil. Tilslutt advarer forfatteren mot en økende privatisering av fiskeriene, og hun hevder at dette ikke vil føre til en gjennoppbygging av det maritime miljøet, men at det istedet vil føre til flere arbeidsledige. Det vil og føre til økte forskjeller, deriblant forskjeller mellom kjønnene, når det gjelder hvem som har

Vi påkaller alle deltagere sin oppmerksomhet når vi ber om at dere samler all den erfaring dere har med egen, eller særskilte andres opptreden i media, slik at materialet kan bidra til å danne grunnlag for sammenlignende studier og økt erfaring med kvinne,- miljø,- urbefolknings,- og lokalsamfunnsjournalistikk. Vi ber om at dere aktivt tar kontakt med redaktører, journalister, politikere og pedagoger slik at nettverket kan økes. Når dere har en liten seier på hjertet eller en konflikt i hendene, er det viktig at vi kan bringe frem våre kunnskaper og behov som kvinner. Vi foreslår at en gjennom nettverket i gruppen, og gjennom en innsats for å øke nettverket, kontakter medieforskere, journalister, praktikere, pedagoger, og forskningsinstanser for å danne grunnlag for enighet om at det mangler en metodikk for journalister i emnene kvinne,- miljø,- urbefolknings,- og lokalsamfunnsjournalistikk. Vi foreslår at det dannes grunnlag for, eller enighet om at det mangler erfaring blant kvinner om hvordan de bør opptre i media. Ut i fra dette grunnlaget ser vi muligheten for å beskrive status: «Hva kan vi gjøre?» på to nivå: som journalister, forskere og redaktører, og som praktikere, pedagoger og politikere overfor media. Dette medfører at vi skaper utdanningsstrategier for de to ulike nivåene. Disse er:

- å samle krefter om å skape en forskningsstrategi og åpne et forskningsfelt vedrørende nevnte problematikk
- å samle kreftene for å bevisstgjøre kvinner når det gjelder deltagelse i offentligheten

Vi håper dere som deltok på konferansen, men som ikke hadde anledning til å delta på vårt seminar, vil støtte oss i vårt arbeid.

**Mandag 23. juni 1997**

### **Åpen høring- Kvinne liv i Nord. Kvinne stemmer i Arktis**

Den åpen høringen fokuserte på rettigheter og tap av råderett over lokale ressurser. Dermed marginalisering både av kvinner og utkant befolkningen, i særdeleshet urfolksgrupper. Det ble tatt opp viktige sider både når det gjelder livsformer og leveveier, kultur og språk, utdanning og skolegang, råderett og stolthet, helse og livskvalitet betinget av inntrengende virksomheter og mangel på statlig ansvarstaking. Områder som fødselspleie, alkoholisme, arbeidsledighet og andre sosio- somatiske tilstander ble understreket av deltakere fra alle regionene som store utfordringer å få grep om. Også forhold som rettigheter, lokal råderett og kontroll over utviklingsmulighetene knyttet til naturgrunnlaget var sterkt framme, samtidig som kvinners utdanning og kunnskaps-produksjon i de forskjellige landene ble problematisert. Høringen dannet blant annet grunnlag for drøfting av tematisk innhold og fokus i Tromsø Deklarasjonen, som det ble arbeidet videre med konkretisering av i verkstedet neste dag. Deklarasjonen ble lagt fram i plenum og fikk tilslutning etter enkelte presiseringer og tilføyelser om matproduksjon, internasjonalt ikke arktisk samarbeid, marginalisering av utkant regioner og understreking av kvinners ansvar i samfunnsutviklingen i Nordområdene.

### **Innlegg på seminaret kvinneliv i endring- makt og innflytelse i nordområdene**

**Aure, Marit.**

**Tittel: Kvinner, arbeid og politisk makt. Hvordan håndtere globale endringer og kjønnsrollemønster i et kystsamfunn.**

**Tema:** I denne presentasjonen ser en på forholdet mellom kjønn, arbeid i fiskeriene og livet i kystsamfunnet. Fiskeindustrien mangler arbeidskraft, samtidig som arbeidsløse kvinner har helseproblemer som gjør at de ikke kan ta denne typen arbeid. Ny teknologi har ført til bedre arbeidsforhold og mer varierte arbeidsoppgaver, men samtidig har en blitt mer avhengig av stabil produksjon med jevn tilgang av på råstoff. En ignorerer her at fiskeriene er en industri som er avhengig av naturressurser. Endring i eierstrukturen har ført til at fiskeribedriftene har fått nye aksjeeiere, press fra konsumentene, og reguleringer på totalfangst. I næringen er det og tendenser til internasjonalisering og globalisering, og ny produksjonsteknologi har ført til økt behov for formelle kunnskaper og mer sentraliserte enheter.

Kjønnsrollemønster, nærings- og velferdspolitik, endringer i råfisksituasjonen, nye aksjeeiere, og endrede markedsforhold er nært knyttet til hverandre, og påvirker kvinner og menns dagligliv og arbeidsliv. I denne studien fokuseres det spesielt på

- hvordan lokalmiljøet håndterer global endring
- hvilke likheter er det mellom kvinner og menn's adferd, og mellom ulike grupper kvinner og menn.

for forvaltningen av fiskeriene. Undersøkelsen fokuserer på kvinner og sosial endring, og den spør hvordan kvinnerollen har endret seg i denne perioden. Utgangspunktet her er studiet av hvilke strategi husholdningene hadde i forholdet til de negative endringene i det ytre miljøet, og en legger her spesielt vekt på kvinnene sin rolle i fiskerihusholdningene. Fire strategier er her identifisert: ekspansjon, forandring, nedskjæring, eller tilbaketrekking. Studien indikerer at kvinnerollen har blitt endret både i fiskerihusholdningene og i fiskeriene som en følge av torskekrisen.

**Neis, Barabara.**

**Tittel: Kvinner og sosial endring: Kvinner`s makt og innflytelse i Nord**

**Tema:** I denne presentasjonen tar forfatteren opp kvinnenes rolle i fiskeriene. Kvinnene er «empowered» gjennom sin sentrale rolle i disse samfunnene, og strategier for endring av kvinnen sin rolle og «empowerment» må være basert på kvinnene sine erfaringer. Kvinner bruker regelmessig sin makt på en strategisk måte for å få saker igjennom. En av tingene som ofte svekker kvinnene sin stilling er media og politikere sitt bilde av fiskeriene som en «mannlig» institusjon. Disse fordommene er et hinder for kvinners «empowerment», og disse aktørene sitt syn er at ved å forsvare mennene sine interesser, forsvarer man samtidig kvinnene sine interesser. De er ikke klar over det faktum at arbeidet til menn og kvinner i fiskeriene er forskjellig. De fleste kvinner er interessert i å ivareta både kvinner og menn sine interesser, og en strategi som bare fokuserer på kvinner vil heller ikke fungere. Men gitt at enhver strategi bygger på erfaring, så kan det være store skiller mellom ulike grupper av kvinner og menn. Men på den andre siden er kvinner mindre splittet i synet på ulike saker enn det menn er, og i noen sammenhenger har de bedre forutsetninger for å arbeide for felles løsninger på felles problem enn det menn har. Kvinners formelle organisasjoner er i mindre grad kun basert på på politiske- eller næringsinteresser, og de kan derfor lettere få ulike grupper av kvinner og ledere til å samarbeide. En måte å utfordre media sitt skjeve inntrykk på er å foreta en analyse av mediadekningen ut i fra et kjønnsperspektiv. En annen strategi er å bruke alternative medier. «Empowering» forutsetter organisasjoner, og organisering krever ressurser. Dette har vært et problem i fiskeriene, som har vært preget av et komplekst byråkrati og ulike kunnskapssystem. I denne sammenhengen må organisasjoner operere på flere ulike nivå, inkludert det lokale nivået.

**Solbakken, Hilde.**

**Tittel: Planning for empowerment.**

**Tema:** Innlegget tek utgangspunkt i Caroline Moser sin gender planning modell, og bruken av denne i utviklingssammenheng. Denne modellen er difor eit verktøy for å overføre «gender awareness» til praksis. Gender planning er ein planleggingstradisjon med «empowerment» som mål. «Empowerment» inneber at ein styrker dei makteslause i samfunnet, og at ein brukar grasrotnivået som utgangspunkt. Moser sin modell er hovudsakleg retta mot planleggjarar i internasjonale organisasjonar. Det er difor i utgangspunktet ei innebygd motsetning mellom Moser sin modell og målet om «empowerment», og det sentrale spørsmålet her blir om en kan planleggje «empowerment». I denne studien undersøker ein korleis reiskapar i «gender planning» verkar i ein spesiell sosial samanheng, nærare bestemt i Nordprovinsen i Zambia.

**Foredrag på seminaret kvinner og helse- Kvinners helseforvaltning; kvinnekunnskap og kvinneansvar**

**Abrrjutina, Larissa. Russland.**

**Tittel: Helsetjeneste for urbefolkningen i Nord Russland. Reorganiseringsmetoder, erfaringer og perspektiver. Ambulerende legeteam- Bibliinsk distriktssykehus. Forvaltning av helsevesenet i det autonome området Tsjukotka i Russland.**

**Tema:** Tema for denne presentasjonen er helsetjenesten til urbefolkningen i Tsjukotka i Russland. I første del gjør innlederen rede for urbefolkningen sine levekår, og hvordan disse har blitt påvirket av den sovjetiske kollektiviseringspolitikken. Videre beskriver hun helsetilstanden til urbefolkningen og organiseringen av helsevesenet i Tsjukotka området. Helsevesenet i Tsjukotka ble bygd opp under sovjetperioden fra «null» til å bli et nettverk av helseinstitusjoner med godt utstyr og faglig kompetanse. men i de siste årene har det medisinske tilbudet ikke vært godt nok. Delvis på grunn av de økonomiske problemene i Russland, men og på grunn av dårlig organisering. Helsevesenet er organisert etter prinsipp fra de sentrale deler av landet. I og med at det er store avstander og spredt bosetning på

### Innlegg på seminaret kvinner og utdanning:

Keskitalo- Foley, Seija.

**Tittel:** Begrensninger og muligheter når det gjelder utdanning for kvinner i distriktene i Nord Finland.

**Tema:** Denne presentasjonen tar opp «empowerment» sett i lys av de erfaringene kvinner fra det nordlige Finland har fra sin utdanning. Studien er basert på intervjuer med kvinner, og den omfatter deres erfaringer med utdanningssystemet både i barndommen og voksen alder. Tidlige erfaringer fra utdanningssystemet hindret «empowerment», i stedet for å fremme det, med lærere som bevisst eller ubevisst brukte sin innflytelse til å motarbeide eleven.

Riabova, Larissa.

**Tittel:** Kvinners utdanning i en periode med store sosiale og økonomiske endringer i Russland. Etableringen av et Gender and Women's Studies Centre i Apatity, Murmansk Regionen.

**Tema:** Formålet med denne artikkelen er å redegjøre for problemer knyttet til kvinners utdanning i Russland. Dette er her sett i sammenheng med etableringen av Kola Gender and Women's Studies Centre i Apatity, Murmansk Regionen. I en periode med dramatiske endringer i Øst-Europa og Russland, er det behov for å revurdere betydningen av «gender constructions», og hvordan disse påvirker utviklingen av de demokratiske prosessene og dannelsen av det «nye» samfunnet i de uavhengige statene. Russland har utviklet seg til å bli et ekstremt patriarkalsk samfunn, og endringene i de senere årene har forsterket dette ytterligere. Demokratiseringsprosessen i Russland har så langt ført til negative resultater for kvinnene, og de har blitt presset ut fra det aktive politiske livet og deltakelse i politiske prosesser. For å endre denne situasjonen er «gender research» og «gender education» viktige virkemidler. En liten gruppe kvinnelige forskere ved Kola Science Centre som er tilknyttet Femina Borealis, har tatt initiativet til og gjennomført vitenskaplige og praktiske aktiviteter på dette området, og de planlegger å etablere Kola Centre for Gender and Women's Studies. I siste del av denne artikkelen vil det bli redegjort for hva slags planer en har for dette senteret og arbeidet som gjøres i forbindelse med denne etableringen.

### Oppsummering og innlegg fra det åpne Femina Borealis forsker seminaret.

Ledere: Vappu Sunnari og Kerstin Hägg

To innlegg ble levert på forhånd, ett av Vappu Sunnari, Finland og ett annet av Kerstin Hägg, Sverige. På seminaret informerte også Berit Ås om to prosjekt hun arbeider med. Vi var en liten gruppe med ti deltagere, og vi begynte med en presentasjon av de ulike deltakerene. Etter hvert innlegg hadde vi tid til spørsmål og diskusjon, og mange gode argumenter og ideer kom frem i denne debatten.

Vappu Sunnari presenterte hovedfunnene fra sin forskning innen «gending in primary teacher education», og hennes fremtidige forskningsplaner. Vappu sin studie inkluderer et historisk og et samtidig perspektiv, og hun knyttet rollen til de kvinnelige grunnskolelærerne sammen med begrepet institusjonalisert moderlighet, og det at denne rollen er mindre verdsatt enn mannlige lærere sin rolle gjennom:

- historisk har kvinnelige grunnskole studenter en bredere og bedre utdanningsbakgrunn enn sine mannlige kollegaer
- i løpet av sin lærerutdanning studerer de kvinnelige studentene i større grad enn de mannlige studentene flere fag
- moderlighet er forstått som en omsorgsorientering, respekt for andre og evnen til empati, som er sett på som viktige pedagogiske spørsmål og som også blir lært bort av de kvinnelige lærerne.

Vappu sin plan er å fortsette forskningen som er knyttet til barn og deres fremtid i periferien. Hun kaller sitt fagområde følgende: «Hvem er vinnerene og hvem er taperene i de Nordiske utdanningsinstitusjonene sett i lys av samfunnsendringene i dette området?»

Tittelen på Kerstin Hägg sitt innlegg er «Refleksjoner omkring sammenhengen mellom kjønn, etnisitet og klasse i hverdagslivet sett ut i fra et privat ståsted». Hovedpunktene i dette innlegget er:



forskningsfunnene viste, i samsvar med andre studier, at formell nøytralitet ikke kunne fjerne institusjonelle kjønnsstrukturer som er knyttet til til personlig og profesjonell utvikling. Når det gjelder planen for den fremtidige forskningen, så er innlederen interessert i å utvikle et felles komparativt forskningsprogram der en studerer endringer i grunnskolen og i lærerutdanningen i Barentsregionen fra et kjønnsperspektiv. Som vi alle vet, lever vi i et område med raske sosiale endringer, og også i skolesystemet er det mange endringer. Men hva fører disse endringene til sett ut i fra menneskene i Nord sitt synspunkt, og spesielt sett ut i fra kvinnene og jentene i Nord sitt perspektiv? I min studie vil jeg i tillegg til et strukturelt- og et ressursperspektiv og inkludere et individuelt prosess perspektiv

## **Tirsdag 24. juni 1997**

### **Berit As sin evaluering av konferansen.**

Min oppgave er i dag å søke å evaluere denne interessante konferansen. Å evaluere er å : observere, spørre, diskutere, notere, sammenlikne, presisere og oppklare- sitere- og om mulig: Plassere konferansen innen for ett større rammeverk- og konkludere. Konklusjonen er:

- at konferansen har vært imponerende.
- at forarbeidet har vært stort og grundig, og at konferansen framstår som mangslungen, vakker og fremadrettet.

Jeg sier dette først, fordi dette oppdraget går ut på å finne ut om konferansen kunne hatt en enda mer profesjonell karakter, og om den kunne gitt erfaringer som neste gang forbedret den ytterligere.

Mennesker har ulike forventninger til slike arrangement. Konferansen har framstått som noe forvirrende for den som ikke har hatt det klart for seg at to forskjellige grupper har hatt noe forskjellige mål. Den ene gruppen er Kvinneliv i Nord, og den andre er Femina Borealis. Den første framstår som summen av dem begge, men omfatter etablerte nasjonalstaters kvinner fra distriktene, i primærnæringene, i politikk og forskning. Noen av disse viste tegn på forvirring da de første dag fikk et sterke inntrykk av urfolkens rolle, både ved ledelsen av programmet og under den timelange vakre danseframvisningen, som for en stor del av tilskuerene ble vanskelig å forstå fordi noe klikket med oversettelsen av mellomtekstene. Dette førte til at mange av deltakerene forlot salen, og at en unødvendig frustrasjon fant sted. Dette var uheldig. Identifiseringen av de to gruppenes forskjellige sammensetning og hovedmålsettinger hjelper deltakerene å forstå konferansen. Konsekvensene av uklarheten kan komme til å virke inn på deklarasjonens utforming, hvis en ikke har klart for seg at behovene delvis er like og delvis er forskjellige for a) fastboende kvinner i primærnæringene og politikken og b) nomadefolks og urfolks kvinner som gjennom

- ny lovgivning diskrimineres
- har opplevd historisk sett både rasisme, sexisme og direkte undertrykking, og

som i dag må kjempe de tre hovedulykker

- alkoholismens følger

- arbeidsløsheten og

- den manglende innflytelse i tillegg til eiendomsløshet og ressursødeleggelsene

Min personlige oppfatning er at førstedags orientering fra Tromsø sin ordfører kunne i tillegg til en tradisjonell orientering om Tromsø by, inneholdt mer om kvinnenens situasjon også her, eksempelvis om enslige mødre, krisesentre og vold, arbeidsløshetens særpreg, etc. og at den åpenbart så dyktige Krf.-ordfører, disponenthustru og avdelingsleder, kunne ha forklart hvorfor hun ikke synes at kvinneperspektivet var viktig. Dette ville ha ført til en viktig problematisering på en kvinnekonferanse som vår. Den unge kvinnelige politikers visjoner om nytten og nødvendigheten av opprettholdelse og styrking av småsteder og grisgrendte strøk, burde ha vært illustrert med eksempler på tiltak og konkret politikk. Men: Kvinnelig ordfører og kvinnelig rektor ved Tromsø Universitet gir rollemodeller og håp om innflytelse. Bedriftskvinnene sin orientering om sine konkrete prioriteringer gir håp om at spesielle arbeidsplasser kan opprettholdes, og unge politikeres personlige visjoner, gir håp om at deres mål oppfylles i framtiden. Ser vi på syke samfunn (lokalsamfunn) så finner vi fellestrekk mellom f.eks. arbeidsløshet, og i særdeleshet menns økende frustrasjon som gir seg utslag i alkoholmisbruk, seksuell vold, økt selvmords- og skilsmissefrekvens. Kvinnenens kamp mot de tre hovedulykker gjenfinnes i alle samfunn der sentralpolitikken har en del av ansvaret for arbeidsløshetens og fattigdommens utvikling.

viktige fra enhver som vil rettferd og overlevelse er å leve etter mottoet. «Hvis du ikke er forut for din tid, så kommer den aldri»

En av de viktigste funksjoner kvinner har er matproduksjon. Derfor er det at de mest forutseende analytiske feminister forstår sammenhenger mellom selvforsyning, overlevelse og fred. Sult skaper uro, sult skaper krig. Av den grunn blir mattemaet så viktig. Dette har også i sterk grad satt farge på konferansen, og minnet oss om at matavhengighet, såvel som tilgang på rent vann, er grunnleggende for en utvikling av solidaritet og mot.

At vi i fremtiden vil komme dit at også befolkningsveksten vil bli styrt av lovverk, og ikke av menneskedrap og massedrap i teknologisk krig, er ennå ikke nådd helt frem til vår bevissthet, men det vil komme. Da er det viktig at feministisk forskning og politikk ligger i forkant med krav om styring av fremtidens reproduksjonsvitenskap.

### Verdiskapning og næringsutvikling:

#### Innlegg på seminaret forutsetninger og strategier for småskalabedrifters suksess.

**Horryngmoe, Gøril.**

#### **Tittel: Etablererfasen for småskalaprodusenter.**

**Tema:** I dette foredraget tok innlederen opp etablering av næringsvirksomhet for småskalaprodusenter, med hovedvekt på etablererfasen. Hun gjorde først rede for veien frem til en etablering, og bakgrunnen for denne. Deretter tok hun opp hva som bør være avklart før en setter i gang en etablering, som f.eks. ens egen rolle, hvilke målsettinger en har, kartlegging av et potensielt marked, og hva slags hjelp en trenger av andre. Videre kom hun med forslag om hvordan en skal gå frem for å nå de ønskede målsettingene. Her la hun særlig vekt på utarbeidelse av markeds- og forretningsplan. I den siste delen kom Horryngmoe med råd om hva en kan gjøre når en er i gang, og hvordan en kan benytte seg av hjelpeapparatet som en har rundt seg, som f.eks. det kommunale- og fylkeskommunale tiltaksapparatet, og SND.

**Alsos, Gry Agnete & Ljunggren, Elisabet**

#### **Tittel: Kvinnelige etablerere- suksess etter hvem sin målestokk?**

**Tema:** I artikkelen utfordres de rådende kriteriene som benyttes for å måle en bedriftsetablerings grad av suksess. Disse kriteriene benyttes både av forskere, offentlige og private aktører, og involverer momenter som økonomisk avkastning og vekst. Vi argumenterer for at man må ta i bruk et bredere spekter av kriterier for å kunne vurdere en bedriftsetablerings betydning, kriterier som også fanger opp den betydning svært små og mindre lønnsomme bedrifter kan ha. Artikkelen bygger på resultater fra prosjektet «Kari Askeladd og de gode hjelperne?» (Alsos & Ljunggren, 1995) der kvinnelige etablerere og deres forhold til de kommunale næringssetatene ble undersøkt. I denne forbindelse ble 45 kvinnelige etablerere og 10 representanter fra kommunale næringssetater intervjuet. I løpet av prosjektet ble det åpenbart at i hvilken grad en bedriftsetablering oppfattes som vellykket og betydningsfull, avhenger av hvem som vurderer den. Vi fant en rekke eksempler på bedrifter som både var små og heller ikke ga så stort overskudd, men som likevel hadde stor betydning både for lokalmiljøet og for etablereren selv og hennes familie. I artikkelen gis det eksempler på en del slike bedrifter etablert av kvinner. Gjennom disse eksemplene belyses ulike kriterier for å måle suksess. Blant de målestokker som berøres kan nevnes:

- etablererens egne mål og behov
- behov i etablererens familie/ hushold
- bidrag til lokalsamfunnet i form av arbeidsplasser, servicetilbud, livskvalitet, e.t.c.
- kriterier i offentlig virkemiddelapparat
- kriterier fra teori om bedriftsetableringer

Dette er både overlappende og konkurrerende målestokker. Oppgaven er ikke å velge mellom dem, men å åpne for en bredere vurdering av en nyetablerings betydning og suksess, der man ikke alltid lar de kvantitative og enklest målbare kriterier stå i sentrum. Man bør evne å benytte flere målestokker samtidig.

**Iveland, Monica.**

**Tittel: Småskala matvareproduksjon i landbruket- Erfaringer fra prosjektet «Lokale nisjeprodukt i landbruket»**

forventes etablert ti samarbeidsprosjekter/nettverk bygd på lokale initiativ og ledet av lokale organisasjoner blant urfolk i Barentsregionen og i Arktis.

Erfaring og kompetanse er bygd opp ved bygdeutviklingsprosjekter med kvinneperspektiv, organisering av konferanser og studiereiser til urfolks områder i Norden, Nordvest-Russland, Grønland, Alaska. Programmet er en oppfølging av Rio-erklæringen av 1992 og Agenda 21, kap. 26. Ønsker å knytte programmet til FNs urfolkstiår 1995-2005 og FN's Handlingsplan for likestilling. Programmets mål er å skape en bærekraftig samfunnsutvikling i urfolksområder i Barentsregionen og Arktis. Dette skal baseres på urfolks tradisjonelle kunnskaper og perspektiv på naturbruk og ressursforvaltning. Metoden er nettverksoppygging, prosessarbeid og bygdeutvikling. Programmet har et kjønnsperspektiv og er kvinneverrelatert.

Delmål:

- Konsolidere og utvikle nettverket mellom urfolks lokalsamfunn
- Gjennomføre lokale bygdeutviklingstiltak basert på bærekraftighet og urfolks- /urfolkskvinnens perspektiv
- Å styrke urfolks og urfolkskvinnens aktive deltakelse i formuleringen av politikk, lover og prosjekter knyttet til bærekraftige samfunn
- Å skape bevissthet hos lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt institusjoner og organisasjoner om urfolks kunnskapssystem og bærekraftighet

Etter presentasjonen av programmet ble muligheten for etablering av Arktisk Urfolkskvinnenttverk diskutert.

### Innlegg på verkstedet et nødvendig oppgjør.

**Dalheim, Anne.**

**Tittel: Kvinner- småskaladrift, sjøsame og fjordfinn. Får vi plass?**

**Tema:** I dette innlegget spurte forfatteren om kvinner, småskaladrift, sjøsame og fjordfinn får plass i den sosialdemokratiske politikken som vert ført i dag? Ho tok forsamlinga med på ei forteljing om livet i ein sjøsamisk fjord, om kva dei arbeider med, lev av og held på med. Om eit liv der mangfaldet rår, der kunnskapen er tett knytta til naturens vilkår og gaver, og der kvar person lev i eit avhengighetsforhold til andre sin innsats og til fellesskapet, og der vilkåret for å leve og overleve er kunnskap og respekt for mangfaldet både i natur, arbeid og sosialt. Ho fortalde detaljert kva eit slikt mangfald kan bestå av. Hennes syn er at ei slik forteljing verken er romantisk eller nostalgisk. Den er uttrykk for ein realisme om kva som er nødvendig for at kvinner, sjøsame, fjordfinn, og småskaladrift skal kunne halde fram med sitt liv i fjorden, og for at livet kan levast i pakt med ei grunnleggjande forståing av at mennesket og mennesket sine handlingar er uløseleg knytta til eit større økosystem, der jorda og ressursene er til låns frå generasjonar framfor oss. Hennes kritikk var at eit slikt verdsbilete, ei slik livshaldning ikkje er verdsett i den sosialdemokratiske politikken. Bak orda rår det eit verdsbilete med markedsliberalisme, kapitalmakt og den sterkaste sin rett. I ei framtid der det blir nødvendig å produsera rein mat til ein sveltande verd, og der dette blir prioritert, vil sjøsamane sin naturbaserte nøysomheitsfilosofi måtte komme til sin rett på nytt.

**Flåm, Anna Margrete.**

**Tittel: Alfred Eriksen og den nordnorske sosialdemokratiske arv- kor blei dette av i det nyrrike Norge.**

**Tema:** Innleiaren byrja med å begrunne kvifor ein ville ta opp dette temaet under konferansen. Ho viste til den historiske bakgrunnen for framveksten av det norske sosialdemokratiet og Arbeiderpartiet i Norge. Det var frå Nord-Norge at Arbeiderpartiet fekk dei første representantane inn på Stortinget i 1903. Inntil då hadde ikkje Ap klart å få inn nokon representant. Det er difor særst viktig å sjå på kva faktorar som fekk folket her nord til å stemme slik. Dette var uløseleg knytt til Karlsøy-presten Alfred Eriksens historiske innsats for «småfolk, fiskere, små gårdbrukere og arbeidere». Dette kom til uttrykk gjennom konkret prestegjering, gjennom etablering av avisa Nordlys, og gjennom aktiv politisk verksemd for å etablere det han kalla eit «småfolkparti». Denne rørsla ga støytet til å få inn dei aller første representantane på Stortinget. Og det blei arbeidd konkret for å sikre «småfolket» sine rettar mot undertrykking. Alfred Eriksen melde seg seinare ut av Arbeiderpartiet, i protest mot det han opplevde som knebling av personar med «andre» meiningar innan partiet. I dag er det viktig å sjå dette partiet nærare etter i saumane fordi det framleis seglar under flagg av å vere eit parti for solidaritet og

nordmenn skal kunne setjast inn kor som helst for å forsvare EU's vitale interesser. Ho spør kva vitale interesser ei blokkdanning som EU har, som har fokus på kapital målt i pengar, og om denne makta skal beskyttast av sin eigen hær. Ein EU-hær som skal kunne intervenere kor som helst i verden, må øvast opp under krevjande forhold. I Nord-Norge, og særleg i Troms, er det bygd opp adskillige forsvarsverk under NATO's kappe. Til tross for avviklinga av den kalde krigen held nordområda fram med å vere ein viktig del av eit verdensomspennande militærkompleks. Dette medfører i desse dagar ei fortrenging av reindriftsamane i Mauken og Blåtind-distriktet i Troms. Bit for bit blir livsgrunnlaget for reindrift øydelagt i det frodige beiteområde i Troms, til fordel for europas militære etablissement. Denne militær-politiske utviklinga er ikkje i samsvar med retningslinjer om ei økonomisk og bærekraftig utvikling, slik Verdenskommisjonen for miljø- og utvikling har uttrykt det. Den blir styrd av urasjonelle, ekskluderande, livsøydeleggjande krefter. Ho ser som ein motpol til maktas ekskluderande vesen å arbeide for og å setje som eit framtidskrav om fredelig sameksistens der Barentsregionen-/Nordkalotten skal vere ei fredzone, eit område i balanse, der storsamfunnet respekterer og aktivt støttar urbefolkningas kultur og serpreg, og at det bør blåsast liv i «Norden som atomvåpenfri sone» som eit første steg på vegen.

### Kunnskapssystemer og kunnskapsproduksjon:

#### Oppsummering fra verkstedet Hvilke kunnskaper trengs for å mestre fremtidige utfordringer i Nord?

##### Oppsummering fra andre verksted:

**Oppsummering fra et verksted om helse. Utarbeidet av Leila Seitamo, Kaarina Kailo og Gunn Tove Minde.**

Det har vært holdt flere seminar og verksteder om kvinner; helse og livskvalitet. På konferansens siste dag ble det avholdt et møte blant noen av deltakerene på helseseminarene utenom selve konferansens program. Her følger en oppsummering, samt felles målsettinger og strategi fremover når det gjelder helseforhold i Nord.

##### Konklusjon:

- 1) Kvinners holistiske syn på helse- og selvhjelpsgrupper har betydning i behandlingen av kvinners avmaktsituasjon. Kunnskapsoverføring, samtalerterapi samt ulike healing ritualer (sauna, dampbad, aromaterapi, meditasjon e.t.c.) kan hjelpe kvinner (spesielt de som har vært utsatt for seksuelle overgrep) til å få tilbake styrken og troen på at seg selv og gjøre dem mer selvhjulpen.
- 2) Det er store helseproblemer for den russiske befolkningen i Arkhangelsk området både i byen og på landsbygda. Situasjonen er spesielt vanskelig for kvinnene fordi de psykososiale problemene er økende.
- 3) De gruppene som er en minoritet innenfor den samiske minoritet (Skoltesamer, Lulesamer, eldre samer etc) har ikke fått den samme oppmerksomhet som den samiske majoritet, og her derfor ikke fått belyst sine problemer og utfordringer i samme grad.

##### Strategier:

1) Målsettinga videre er å samle informasjon vedrørende forskning om helse- og sosiale forhold i Nord i forhold til ulike grupper, og å planlegge komparative studier innenfor Femina Borealis «healthgroup»

2) Det er utarbeidet en samiske helse- og sosialplan for den samiske befolkning i Norge og satt av midler fra den norske stat fra 1997. Målsettinga de første årene er:

- kompetanseheving og kunnskapsutvikling.
- de forskjellige subkulturer i hver region skal settes på dagsorden på ulike seminar de kommende år, både grupper innenfor minoritet og majoritet.

Hvordan forbedre helsetilstanden til kvinner i Nord.

En guide til kvinner i nord om hvordan de kan forbedre helse- og allmenntilstanden i de ulike årstidene.

**Urtetips:** Tavolga- *Filipendula ulmaria*. Blomster, stilker og rot anvendes. Den plukkes mens den blomstrer. Blomsterte stimulerer og motvirker trøtthet. Den beroliger og hjelper mot søvnproblemer. Tørkede blomster ( i pulverform) snuses ved rinit.

Forslag til te : 2 s.s. blomster + 2 s.s. nype + 1l nykokt vann- Lagres på termos i to timer. ½ glass drikkes om morgenen og om kvelden fra november til mai.

**Desember:** Den vanskeligste perioden. Det er mørkt, og en blir søvnnig og trett. Trim fortsettes men uten belastning. Gjør gjerne noe uvanlig, som å danse, eller ta en spasertur om kvelden. Spis mindre fett og sukker, og mer grønnsaker som rødbeter, kål, reddik og gulrot.

**Urtetips:** Kløver- *Trifolium pratense*- Bruk de tørkede blomstene. De kan tilsettes i supper eller kokes som te. Kan og blandes med veronika, tavolga og nype.

## 8. Oppsummering

### A. Erfaringer

Det er arrangørens inntrykk at deltakerne på konferansen opplevde den som positiv, givende og utviklende, og at den fungerte som møteplass mellom de forskjellige kvinnene; nettverk ble dannet og meningsfeller funnet. Likeledes ble den på mange områder en formidlingsprosess mellom forskere, organisasjonsmennesker og grasrot. På andre områder sitter vi likevel igjen med det inntrykket at det er en viss avstand mellom forskere og grasrot, og at forståelse for og innblikk i hverandres utgangspunkt, «språk» og interesser kan kan glimre med sitt fravær og bli et problem hvor disse to «verdenene» møtes. Det synes som dette kunne innebære en viss barriere for enkelte; at noen forskere snakker over hodet på lekfolk som igjen føler at vitenskapen blir for lite konkret og håndfast. Det ble fra grasrotnivå etterlyst konkrete mønstre og handlingsplaner for forskning, ikke bare kartlegging og statistikk. Det ble også tydelig at de som fikk starte med sine innledninger tidlig på dagen setter mye av grunnlaget og premisene for det videre fordypningsarbeidet, og at det her er viktig å finne en balanse i presentasjoner fra forskere, organisasjoner eller grasrot, og at det er viktig å også kunne ta utgangspunkt i grasrotfolkets egne erfaringer for så å dra inn forskernes kunnskap og erfaringer.

### Organisering

Organiseringen av konferansen var et samarbeidsprosjekt mellom to nokså ulike institusjoner; den private stiftelsen Kvinneuniversitetet Nord (KUN) og Universitetet i Tromsø ved Senter for kvinneforskning og kvinner i forskning /Kvinnforsk. KUN hadde det økonomiske ansvaret, i tillegg til arbeidsgiveransvar og rapporteringsansvar. Kvinnforsk hadde ansvar for sekretariatsarbeidet, prosjektleders arbeidsforhold og det tekniske arrangementet. I tillegg ønsket Kvinnforsk ansvar for det faglige innholdet på konferansen, i samarbeid med hovedkomitèen.

På et evalueringsmøte mellom de to institusjonene ble det konkludert med at det i oppstarten av konferansesamarbeidet i tillegg til den første «invitasjon til samarbeidsmøte» skulle vært et arbeidsmøte der de to samarbeidspartnerne skulle ha

- avklart mandat til de ulike aktørene
- valgt medlemmer til de ulike komitèene
- fordelt arbeidsgiveransvar, faglig og økonomisk ansvar
- klargjort organisering, mandat og ansvarsfordeling i organisasjonsstrukturen
- lagt rammeplaner
- avtalt ressursbidrag i det videre arbeidet.

Dette skulle deretter ha blitt godkjent av de to styrene. Dette kunne nok ha forhindret endel av de problemene som senere oppstod. Det ville også ha fordelt arbeidsoppgavene og belastningen på en bedre måte. En strammere organisering kunne nok også ha bidratt til å styre organiseringen og gjennomføringen av konferansen. I etterkant ser møte det som en fordel om det hadde blitt opprettet en egen styringsgruppe som kunne ha fungert som arbeidsutvalg, slik at hovedkomitèen hadde unngått å bli en arbeidskomitè.

Utvelgelsen av hvem som skulle være med i de enkelte komitèene burde vært vurdert mer nøye, likeledes samarbeidsforhold og muligheter for å avsette tid ressurser til det arbeidet en påtok seg.

Prosjektlederrollen burde vært klart definert før denne ble tilsatt. Samarbeidet med andre organisasjoner, og arbeidet i forhold til den russiske deltakelsen ble mer komplisert og omfattende enn det så ut til i utgangspunktet, og det burde vært brukt mer tid til å evaluere dette samarbeidet underveis, og eventuelt endre innholdet og omfanget for å tilpasse det til de ressursene vi hadde til rådighet i øyeblikket.

tid og energi på å forklare pressen at Arktisk Mat og Miljø ikke var konferansen, men var en del av en større helhet, og at de over 200 deltakerne pressen trodde var deltakere på Arktisk Mat og Miljø, var konferansedeltakere på Kvinneliv i Nord, mens Arktisk Mat og Miljø egentlig bare var 30.

### **Urfolkskvinnens deltakelse**

Når vi fikk så mange urfolkskvinnedeltakere på konferansen var det fordi vi brukte mye tid og energi til å mobilisere og oppmuntre dem til deltakelse, samt at vi fikk økonomiske midler til å betale reise og opphold for dem. Mange andre urfolkskvinner ønsket sterkt å komme, men maktet ikke finansieringen. Dette sier noe om marginaliseringen av urfolkskvinner i forhold til økonomiske ressurser. De faller utenfor på grunn av dette og de blir derfor heller ikke med i viktige politiske og faglige prosesser som angår dem.

Etter konferansen dro nesten alle urfolkskvinnene til Manddalen i Kåfjord kommune på Sommerleir for urfolk. Dette var et felles arrangement mellom fem lag og foreninger i Manddalen som representere KAMM-prosjektet (Kultur, Arbeid og Miljø i Manddalen) og programmet «Bygdeutvikling i urfolkssamfunn - nettverk mellom urfolk» ved GÅISA- samisk kompetanseselskap og nettverk. Målet var at deltakerne skulle få oppleve et samisk bygdesamfunn med mye livskraft og nye tiltak for styrking og utvikling av samisk kultur og selvbevissthet. På sommerleiren ble urfolkskvinnene fra Arktis ytterligere sveiset sammen, og lærte hverandres liv, situasjon og kultur å kjenne. Dette resulterte i at Arktisk Urfolkskvinnenettverk ble dannet. Det ble også valgt et programstyre med representanter fra Sibir, Nordvest Russland, Norge og Canada for å følge opp målsetningene og for styrking og utvikling av nettverket. Målsetningen fra Arktisk Urfolkskvinnenettverk er også å samarbeide med kvinner i andre lokalsamfunn i Arktis for oppfølging av konferansen. Aktivitetene i Arktisk Urfolkskvinnenettverk kommer til å gå ut på utveksling av erfaringer fra prosjekter, samordning av disse og input med kvinneperspektiv i forhold til våre egne urfolks myndigheter og organisasjoner, nasjonale myndigheter og organisasjoner og i forhold til Arktisk Råd og FN.

Urfolkskvinnene i nettverket i Russland bor alle i de nordlige regionene og representere mange forskjellige urfolk. Urfolk i Russland er i en kritisk situasjon, mange er truet av utryddelse fordi de mister retten til landområdene sine som igjen undergraver deres livsform og kultur. Alle kvinnene i nettverket er på en eller annen måte aktivister i forhold til kampen for overlevelse innen sitt samfunn. Men som urfolkskvinner er de marginalisert nasjonalt. Det er nødvendig å koordinere kontakten i nettverket i Russland og utnytte de informasjonskanalene vi har til rådighet der. Det vil bli på store utfordringer.

Men noe positivt har skjedd allerede. Arktisk Urfolkskvinnenettverk er invitert til konferanse i mars som FN's Menneskerettskommisjon arrangerer i samarbeid med russiske myndigheter om urfolks situasjon i Russland. Etter dette deltar de også på et seminar som FN's Miljøfond arrangerer om urfolks miljømessige og ressursmessige situasjon i Russland.

I Canada, Grønland og Alaska har de lenge hatt aktive urfolkskvinneorganisasjoner. Vi opplever at de har viktige erfaringer som vi kan ta del i. Medlemmer i Arktisk urfolkskvinnenettverk derfra er Inuit Association i Canada og Den Grønlandske Kvindeforeningen. Lederen for den førstnevnte er medlem i programstyret. De to organisasjonene er igang med å etablere støtteprosjekt for urfolk i Russland i tilknytning til Inuit Circumpolar Conference (Inuitorganisasjonen i fire land). Dette vil bli samordnet med programmet «Bygdeutvikling i urfolkssamfunn - nettverk mellom urfolk» i mai. Under FN's Indigenous peoples Workinggroup i juli -98 planlegger nettverket å møtes og få utarbeidet en samarbeidsplan. I Alaska er det forløpig bare kontakt med enkeltkvinner i urfolkssamfunn.

### **KONKLUSJON**

Gjennom å investere mye arbeid og ressurser i å få urfolkskvinner fra hele Arktis til å delta på konferansen, kan vi si at vi oppnådde å følge opp FN's Urfolks tiår 1994 - 2004 og FN's Handlingsplan for likestilling, samt Agenda 21 fra urfolk og kvinneperspektiv forbundet med Arktisk Råd. Det må også understrekes at det ikke ville ha kommet særlig mange urfolkskvinner hvis vi ikke hadde hatt en egen mobiliseringsstrategi. Dette fordi urfolkskvinner er marginaliserte grupper i den store sammenheng. For å involvere dem, må vi beherske deres koder og ha kunnskap om den virkeligheten og de problemene de lever med. Konferansen viste oss at den innsikten de representerer er en berikelse for oss alle for å forstå noe av utfordringene i utformingen av den Arktiske framtid med kvinneperspektiv. Ved at så mange urfolkskvinner deltok, ble det også mulig å lage nettverk for Arktisk samarbeid mellom urfolkskvinner.

### **Andre gruppers deltakelse**

**Edelmann, Aina:** Kvinner, det gode liv- naturressurser og naturbaserte næringer i nordområdene.

**Flåm, Anna Margrete:** Alfred Eriksen og den nordnorske sosialdemokratiske arv- kor blei dette av i det nyrike Norge.

**Gerrard, Siri:** Ledende kvinner og mektige menn

**Gvozdeva, Galina:** Livet til distriktkvinner i Vest Sibir- deres rolle i produksjon og videre-foredling av mat

**Gvozdeva, Elena:** Et bedre liv i Nord- hvordan kvinner fra Sibir greier seg i den russiske forretningsverdenen.

**Holtan, Gunvor:** Sosialdemokratiet sel Noreg på billegsal! Går vi med på kjøpefesten?

**Horringmoe, Gøril:** Etablererfasen for småskalaprodusenter.

**Hägg, Kerstin:** Klasse, kjønn, etnisitet og identitet.

**Iveland, Monica:** Småskala matvareproduksjon i landbruket- Erfaringer fra prosjektet «Lokale nisjeprodukt i landbruket»

**Johansen, Svein:** Om korleis den nordnorske fisker allmenningen blir sentralisert og kapitalisert under sosialdemokratiet.

**Kailo, Kaarina:** Det gode liv som balanserte relasjoner: Integrativ feminisme som en modell for samfunnets og økologiens helbredelse.

**Kailo, Kaarina:** Hinsides den Kliniske benken og det Patriarkiske Blikket: Å helbrede seksuell mishandling og misbruk ved hjelp av finsk sauna og gjennom holisitsiske svettekurer.

**Keskitalo- Foley, Seija:** Begrensninger og muligheter når det gjelder utdanning for kvinner i distriktene i Nord Finland.

**Kvaal, Greta:** Billedspill: Møte med Karen Anna.

**Ljunggren & Magnusson:** Når kjønn blir tema- refleksjoner om kvinnerettede tiltak i offentlig regi.

**Meschtyb, Nina:** Tradisjonelle verdier og hverdagsliv. Kvinner i et lite samfunn i Nord Russland.

**Minde, Gunn Tove:** Det lokale Samiske samfunnet- Er dette en viktig variabel å vurdere i forhold til helsemessige forhold

**Natalle, Elisabeth J:** Feministiske perspektiver på bærekraftig utvikling: Å fremme dialog.

**Neis, Barbara:** Kvinner og endringen av reglene som styrer forvaltningen av fiskeriene i Labrador og New Foundland.

**Neis, Barbara:** Kvinner og sosial endring: Kvinner's makt og innflytelse i Nord

**Okonshnikova, A.P.:** Arktiske kvinners toleranse.

**Pettersen, Liv Torill:** Når hovedsaken er at kvinnen arbeider. Kvinner i fiskeriene og sosial endring.

**Pogdaeva, Maria:** Kvinner, det gode liv - naturressurser og naturbaserte næringer i Nordområdene.

**Prestbakmo, Hermien:** Livsgrunnlag, omsorgsrasjonalitet og militære alliansar i nord. Kva motpolar finst?

**Pyrrerko, Maja:** Naturen- en kulturkilde

**Riabova, Larissa:** Kvinners utdanning i en periode med store sosiale og økonomiske endringer i Russland. Etableringen av et Gender and Women's Studies Centre i Apatity, Murmansk regionen.

**Riddervold, Astrid:** Kvinnen og stabburnskkelen

**Seitamo, Leila:** Kvinners styrke. De Skoltesamiske kvinnene i perioder med kulturelle endring.

**Solbakken, Hilde:** Planning for empowerment.

**Sunnari, Vappu:** «Kjønnstruktur og prosesser i utdannelsen av grunnskolelærere- en utfordring for kjønnssensitiv pedagogikk.»

## 10. Deltagerliste.

Abrioutina, Larissa . Russland.  
Ageeva, Anfissa. Russland  
Alnes, Margrethe. Norge.  
Alsos, Gry Agente. Norge.  
Altern, Inger. Norge  
Amundsen, Grethe. Norge  
Anti, Ravdna. Norge.  
Aoki, Noriko. Norge  
Apitsina, Tamara V. Russland  
Ardeeva, Ekaterina N. Russland  
Ardeeva, Nikolai S. Russland  
Atlas, Marit. Norge.  
Aure, Marit. Norge.  
Autti, Anneli Mervi. Norge  
Balaba, Elena. Russland  
Balsvik, Randi. Norge  
Bear, Lillian. Norge  
Bear, Anna S. Norge  
Bèlanger, Elanie C. Norge  
Berg, Berit Woie. Norge  
Berg, Inga. Norge  
Berg, Áshild. Norge  
Bergli, Ellen. Norge  
Bjørhovde, Gerd. Norge  
Bjørklund, Gunvor Olsen. Norge  
Bjørn, Erna. Norge  
Boine, Solveig. Norge  
Boine, Elfrid. Norge  
Bolstad, Tove M. Norge  
Boreicha- Pokorskaia, Elena. Russland  
Bojedonova, Anastasia. Russland  
Bruun, Vibeke. Norge  
Bull, Tove. Norge  
Butorina, Tatiana. Russland  
Carpenter, Pirko. Norge  
Charchina, Nina. Norge  
Christensen, Ragna. Norge  
Cummings, Wenche. Norge  
Dalheim, Anne. Norge  
de Meijer, Els. Nederland  
Darkhanova, Marina. Russland.  
Edelmann, Aina. Norge  
Eikjok, Jorunn. Norge  
Eilertsen, Eldrid. Norge  
Elisseeva, Tatjana. Russland  
Engelskjøn, Ragnhild. Norge  
Engelstad, Ericka. Norge.  
Engholm, Ellen. Norge  
Eriksen, Lindi Gudrun. Norge  
Etylena, Olga. Russland  
Fangel, Marie. Norge  
Flakstad, Anne Grethe. Norge  
Flatherty, Martha. Canada  
Flám, Anna Margrethe. Norge  
Fyhn, Asbjørg. Norge.  
Gaer, Evdokia. Russland  
Gaup, Johanne. Norge  
Gerrard, Siri. Norge  
Giæver, Inger. Norge  
Groth, Susanna. Sverige  
Grøndalen, Solveig. Norge  
Gutsol, Natalya. Russland  
Guttorm, Seija. Norge  
Gvozdeva, Elena. Russland  
Gvozdeva, Galina. Russland  
Gylseth, Unni. Norge.  
Hall, Anne. Norge  
Hallaren, Hilveig. Norge.  
Hansen, Grethe- Kristin. Norge  
Hansen, Janne. Norge  
Hansen, Inger- Lise. Norge  
Harilstad, Eli. Norge  
Helnes, Merrie. Norge  
Holm, Berta. Norge



Nilsson, Marianne. Norge  
Nogotyssaia, Alexandra. Russland  
Nordbrøn, Hilde. Norge  
Noste, Inger Anne K. Norge  
Novikova, Natalia. Russland  
Nustad, Torill. Norge.  
Nyborg, Terese. Norge  
Nystad, Ragnhild Lydia. Norge  
Oftung, Knut. Norge  
Okoneshnikova, Anastasia. Russland  
Okulova, Tatiana. Russland  
Opsahl, Kaja. Norge  
Oskal Eira, Berit. Norge  
Palmer, Marion. Norge  
Patchina, Tatiana. Russland  
Paulsen, Maja. Norge  
Paulsen, Berit. Norge  
Pedersen, Gerd Åse. Norge  
Pedersen, Helga. Norge  
Pettersen, Bodil. Norge  
Pettersen, Liv Torill. Norge  
Pestova, Olga. Russland  
Phrakova, Anna. Russland.  
Pogodaeva, Maria. Russland  
Polle, Herdis. Norge  
Prestbakmo, Hermien. Norge  
Punsvik Olsen, Øydis. Norge  
Pyrrerko, Maia. Russland  
Rakhmanina, Lidia. Russland  
Raisanen, Anja Liisa. Finland  
Rapp, Marian. Norge  
Rasmussen, Sylvia. Norge  
Reiersen, Annbjørg. Norge  
Riabova, Larissa. Russland  
Riddervold, Astrid. Norge  
Rosing Videbæk, Lotte. Grønland  
Ruschke, Hege. Norge  
Salathe, Daniela. Norge

Salmi, Heidi. Norge  
Sandøy, Ragnhild. Norge.  
Sapelnikova, Anna. Russland.  
Seitamo Leila. Finland  
Styliova, Ljubov. Russland.  
Sjødahl Johansen, Marianne. Norge  
Skjønberg, Else. Norge  
Skaltje, Laila Spiik  
Skogstad, Randi. Norge  
Sleptsova, Tatiana. Russland.  
Smuk Solbakk, Marit. Norge  
Solbakken, Hilde. Norge  
Solli, Åse. Norge  
Somby, Britt H. Norge  
Somby, Silja. Norge  
Somby, Karen. Norge  
Soukhanova, Galina. Russland  
Stave, Grete. Norge  
Steigen, Solveig. Norge  
Stemland, Marit. Norge.  
Stigen, Ingjerd. Norge  
Stordahl, Vigdis. Norge  
Stockholm, Finn Børre. Norge  
Strøm- Bull, Kirsti. Norge.  
Sunnari, Vappu. Finland  
Suu, Gunnel. Sverige  
Sæter, Gjertrud. Norge.  
Sørensen, Liv Rask. Norge  
Taleeva, Anna. Russland  
Taleeva, Ekaterina. Russland  
Taleeva, Tatiana. Russland  
Tchernova, Hadeija. Russland  
Theodorsen, Ann- Christin. Norge  
Timofeeva, Elena. Russland  
Torgersen, Birgit. Norge  
Torp, Vibeke. Norge  
Toskunina, Tamara. Russland  
Tsmkhalio, Tatiana. Russland